

یک جانی لاوصول مانده مثل فارس یا جای دیگر این مسئولیت را بنده میبندم این جواب تلگرافی است که نظام السلطنه داده اند بخوانند به بینندگان من سعی دارم بانه (قرائت شد قریب باین مضمون خدمت وزیر مالیه تلگراف جناب عالی رسید چیزی که بعد از سی سال افزوده بر مباشری بنده شده بی اعتباری صل بنده است تا حال دودمه را بپورت شده معلوم است قبول نمیفرمائید اگر زمان قوام الدوله مرحوم بود کسی چنین حرفی را نسبت بن من میدادند اینها را میشکستند ولی صریحاً عرض میکنم اگر نصف مالیات و تفاوت عمل فارس امسال وصول بشود شق الفتر است و جنگ اول به از صلح آخر است بنده به چیز حاضر فریب از خیانت امسال با این انقلابات چگونه دوپست و هشتاد هزار تومان وصول شده و لازم است تا هر روزی که که در شیراز هستم قوام سند بوده باشد .

وکیل الرعایا - یک چیز است که کار ایران را متزلزل داشته آن چیز در خیال صدر اعظم بودن است ولی آن وقت که ما گفتیم شاهان قابل رئیس-الوزارت نیستند شاهام در جزو آنها بوده اند .

رئیس - این خیال درست نیست باید آشنایان عیب نیست .

آقا شیخ حسین - در تلگراف نوشته است که در ۲۷ شهر شعبان به بنده مخابره نمودند قبول دارم باید فهمید که از آن پیش باکی بوده است و تکلیف چیست .

رئیس - من هم همین را میگویم که فردا از باب حقوق خواهند آمد از مجلس میخواهند و تکلیف مالیات معلوم نیست .

آقای میرزا ابوالحسن خان - این تلگراف نظام السلطنه را در وزیر مالیه آورده مجلس ارائه میدهد حالا بدانیم که این تصیر از نظام السلطنه است یا از انقلابات ولایت و وزیر داخله وزیر مالیه مسئول مجلس هم مسئول شایست باید از عهده برآید حالا باید دانست که وزیر مالیه و وزیر داخله بجهت وصول مالیات چه فکری کرده اند .

وزیر مالیه - عقیده بنده این است که مالیات را نظام السلطنه بپردازد چون شخص صحیح القولی است همینکه قبول کرد از عهده برداشتن هم برمی آید .

آقای میرزا ابوالحسن خان - پس اظهار این تلگراف برای چه بود .

وزیر مالیه - این تلگرافی است که کرده اند حالا میگوئیم چون عهده گرفته است وصول میشود .

حسن علی خان - اینکه وزیر مالیه او را قبول کرده میگوید وصول میشود دیگر جای حرف نیست .

وزیر مالیه - بنده قبول نکردم میگویم چون جناب نظام السلطنه قبول کرده وصول مینماید .

لسان الحکما - چون اداره مالیه در سایر ولایات همان شمبات وزارت داخله است پس آن هم مسئول است ولی بی حضور وزیر داخله صحبت کردن فایده ندارد .

حسنعلی خان - این صحبت لسان الحکما خیلی مهم است و این که جناب وزیر مالیه میفرمایند اعتقاد این است ببرد نمیخورد و نباید قبول کرد .

آقای میرزا محمود دخواستاری - اول سال جناب ناصر الملک آمدند از نظام السلطنه که بعد از مذاکرات زیاد قرار شد که امسال حکام ضامن مالیات باشند و

بهین قسم مقرر گردید حالا هر کدام که میخواهند ظفره بروند قصد حیف و میل دارند .

حاج معین التجار - اینها صحبتهای رسمی است و نتیجه گرفته نمیشود اگر حکام نتوانند وصول کنند چه باید کرد برعهده وزیر داخله و وزیر مالیه است که کاری بکنند اسباب وصول مالیه بشود .

حاج امام جمعه - از این تلگراف نظام السلطنه چنین مفهوم میشود که ایشان وصول مالیات را قبول میکنند اگر قبول نکرد مسئله دیگری است ولی اگر نیست باین طور صحبت علنی در این مجلس کردن دستور العمل سایر حکام دادن است و حکام مسئول مالیات می باشند از اول بهین نحو قبول کردند و رفتند .

وکیل التجار - اول سال که حکام رفته ترتیباتی قرار دادند و حکام مسئول مالیات شدند رفتند دیگر این صحبتها ابد نباید بشود اگر وزیر مالیه قصوری در کار بفرماید همراهی بشود و همچنین حکام اگر قصوری داشته باشند باید بوزیر داخله و وزیر مالیه رجوع کنند والا وزارت مالیه و حکام مسئول مالیات بوده و مینماید .

آقای میرزا فضلعلی آقا - اول معنی وزیر را باید دانست و ثانیاً معنی مسئولیت را وزیر مصدر شغلی بودن و مسئولیت یعنی از عهده آنگار بر آمدن و اینکه دیناری لاوصول بماند از عهده برآید .

رئیس - بنده هم همین جهت بود اخطار کردم ولی از اعتقاد سابق هم نگذشته ام باید بدانم که امسال حکام مالیات بنا میدهند یا خیر شما حالا شش کرور کسری دارید که نصف هزار تومان آن در محل باقی است و از آن هم اگر هزار تومان را حالا بگیرند اگر چه بنده میگویم بشکستیم هم باشد میگویم بلکه فروختن خانه و ائینت میگویم ولی امروز پول میخواهیم اینها پول نمیشود از اینکه وزیر مالیه مسئول است یا آنکه فردا وزیر مالیه تغییر میکند اینها مالیات نخواهد بود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - وزیر مالیه و وزیر داخله را مجلس خواست حال وزیر مالیه خودشان نیامده اند بر حسب اخطار جناب رئیس آمده اند و البته حکام هم مسئول مالیات هستند ولی ما میگوئیم که اگر وزیر مالیه باین حکومتها اطمینان دارند که مالیات وصول میشود بسیار خوب والا اگر عقیده دیگر دارند کسی مانع نخواهد بود معذور ایشان این است که باید اطمینان حاصل نمایند بر فرض وزیر مالیه را تغییر دادیم فایده خواهد بخشید ؟

رئیس - ما امروز پول میخواهیم می بینید بچه زحمت و تملق از مردم پول میگیریم که بلکه حقوق بیوه زنها و بیچاره ها داده شود حالا باید از حکام پول خواست .

آقای سید حسن ققی زاده - این که گفته میشود که وزیر مسئول را اگر بپسیم برای مایول نمیشود این ترتیب را آنکسی که گذاشته است بسیار خوب است ولی ما از راه آن داخل نمی شویم در قانون اساسی نوشته شده که وزراء در امور مملکتی مسئول هستند و مالیات امور عامه مملکتی است ولی اگر وزیر مالیه بحکم اطمینان دارند کافی است والا اگر سلب اطمینان از حکام کردند باید آنها عزل شوند و اینگونه مطالب اولاً در مجلس وزراء باید گفتگو شود و جواب مجلس را حاضر نمایند یا باید وزیر مالیه مجلس را بدلائل متقاعد نماید که مالیات وصول نمیشود و یا باید از عهده برآید و این ترتیبات که قرار داده

شده است خیلی سهل و ساده است اگر عمل شود .

احسن الدوله - بنده هر چه تصور میکنم در اهالی ایران این قدر تغییر پیدا نشده که حکام یکجا برات از باب حقوق را میگیرند و یکجا هم خوب و فلک داشته حال همیقتدر که مختصری تغییر داده شده و باس حاصل کرده اند این طور گفتگو ها مینمایند کیست از رعایای مملکت باقی شده مالیات نمیدهند این حکام باید از عهده مالیات برآیند و این حرفها را کنار بگذارند .

رئیس - تکلیف مالیات ولایات معلوم نشد که باید مجلس در آن خصوص مداخله نماید یا آنکه مثل سابق با وزیر داخله و وزیر مالیه است .

آقای میرزا فضلعلی آقا - به اعتقاد بنده با وزیر مالیه است و باید که حال چه در ادانته باشد در وصول و در کار تمامش و بشما می دهند پس ترتیب این شد که در جا هم دیدم تقصی دارد بمجلس میگویم .

رئیس - دیگر بمجلس نمیشود اظهار نمایند مسئول خودتان هستید و از حکام بخواهید .

آقای میرزا ابوالحسن خان - اگر وزیر مالیه و وزیر داخله از حکام ناراضی هستند و بوجود آنها مالیات در محل سوخت میکنند تغییر بدهند اگر بخواهند از مجلس هم ما معاونت و کمک میکنیم ولی مادامیکه نخواسته اند کاری نداریم مگر اینکه از خارج بشنوم که فلان حاکم خلاف کرده آنوقت از ایشان بخواهیم و اخطار کنیم زیاده از این حتی نداریم .

رئیس - میگویند که مسئول و ذمات است .

وزیر مالیه - بنده عقیده ندارم که اصل مالیات جانی سوخت کند گفتگو در فرود است که فلان جا میگویند اینقدر تفاوت نباید بدهیم بمجلس عارض می شوند و مجلس هم چیزی بن من می نویسد من که نمی توانم رد کنم از این فرود ملاحظه و سوختی هست .

حاج سید عبدالحمید شهبانی - اینطور که وضع تغییر کرده است هر وزیریکه مسئول وزارت میشود قبل از وقت ترتیب دستور العمل کار خود را دانسته آنوقت باید قبول آن وزارت و مسئولیت آنرا نماید نه اینکه نفی بدهد و علی العمیا و معلوم است نماندند قبول نمی نمایند پس در این صورت مسئولیت به عهده خودشانست از هر جهت و اما از بابت تفاوت از خراسان کافز رسیده و متظلم هستند که ما تفاوت عمل را می دهیم ولی علاوه میخواهند همین حکام که برای حکومت رفته اند قبول مالیات کرده اند .

آقای میرزا محمود دخواستاری - ناصر الملک زمان رفتن حکام در اول سال ترتیبی داده و حکام مسئول مالیات شده اند حالا هم وزارت مالیه بهمان ترتیب رفتار نمایند هیچ سکه در عمل مالیات رخ نخواهد داد .

وکیل التجار - کمان نمیکند در ایران کسی باشد که مالیات ندهد حکام بعضی اوقات بعضی اظهارات می نمایند اینها بهانه است باید از عهده مالیات برآمده بدهند .

حسنعلی خان - اینکه جناب وزیر مالیه میگویند که فرمانفرما تلگراف کرده خود را مسئول نمی داند آنوقت که از اینجا به اموریت حکومت می رفتند قبول کرده بودند حالا باید وزیر مالیه اگر می داند مالیات در زمین می ماند عزل حکومت را بخواهد .

رئیس - نتیجه مجلس این شد که همانطور

وزیر مسئول مجلس است و حکام هم مسئول مالیات در پیش وزیر مالیه .

فتح الله خان - در باب تفاوت عمل آن وقت بنا بود که آنچه بکسی حکام می رفت بگیرند (گفته شد که این طور نبود)

آقا سید مهملی - وزرا که قبول این شغل را کردند مسئولند اگر نمی توانند از عهده برآیند استعفا بدهند و مالیات را مجلس از حکام بخواهد .

آقای میرزا ابوالحسن خان - مجلس چگونه مالیات را از حکام بخواهد .

وزیر مالیه - وقتی که بنده دستور العمل دادند و معلوم شد من حاضرم که همان طور رفتار نمایم .

رئیس - در کمیسیون مالیه کتابچه دستور العمل تمام شد و بشما می دهند پس ترتیب این شد که شما مسئول هستید و حکام مسئول شما مالیات را شما وصول نمائید و از بابت بقایا هم چه می کنید باید معلوم شود که تا کی وصول خواهد شد .

حاج امام جمعه - عقیده بنده اینست که مجلس يك تکلیف دارد دولت تکلیف ندارد بعضی اوقات از تکلیف خود خارج می شود شما همین قدر بایست قدری بگذارید که اگر کسی مالیات دیوان را ندهد جزای او چیست .

رئیس - صحیح است آنوقت است که ترتیبی در کار باشد الان هشتصد هزار تومان پول دیوان در نزد مردم است معلوم نیست که چگونه وصول می شود آنها باید بدهند هر کدام قبول دارند يك اسکناس پنجاه تومانی میدهند آن صد هزار تومان باقی دیوان از میان می رود و اینها جواب اهل حقوق و سایر طلبکارها نمیشود پول لازم است .

آقای میرزا ابوالحسن خان - جناب رئیس صحیح می فرمایند و بقایای مالیات برعهده مجلس است که از هیئت وزراء وصول آنرا بخواهند اگر وصول نکردند مجلس باید تقویت نماید .

وکیل الرعایا - مالیات بیش هیچکس نیست در صندوق حکام است باید از آنها گرفته شود اگر وزیر مالیه نتوانست ملت میگیرند .

حسنعلی خان - اداره گمرک مدتی است که جزو وزارت مالیه است گمان می رود حواله بگمرک بدون تصویب وزیر مالیه نباشد شنیده میشود که این ایام از طرف اهل حضرت حواله بگمرک شده آیا بدون تصویب وزیر مالیه است و شنیده که چند طقرا فرمان مواجب بهر وزیر مالیه و وزیر داخله رسیده است .

وزیر مالیه - خیر چند طقرا فرمان است که سپرد می آید بمجلس .

صدیق حضرت - در باب ثلث مواجب مرحوم مشیر الدوله شنیدم که بعضی فرامین صادر شده که بهر وزیر مالیه و وزیر داخله رسیده است .

وزیر مالیه - خیر چنین نیست .

وکیل التجار - در باب عمل تذکره کرازا عرض کردم و بوزیر امور خارجه هم عرض کردم هیچ اقدامی نشده است .

رئیس - در باب تذکره صورت خواسته شد و در کمیسیون مالیه است .

آقای سید حسن ققی زاده - خبر صورت خواسته شده ولی مجبلاً صورتی موجود است .

آقای میرزا ابوالحسن خان - دوقتره مطالب

باید از وزیر مالیه و وزیر امور خارجه اظهار شود یکی تذکره که سؤال شد یکی در باب مأمور که از فرانسه خواسته بنیمن بجهت شروط و دیگر در باب معاهده سفارت انگلیس چه نوشته اگر ننوشتند برای چه نوشته اند ؟

آقای میرزا محمود دخواستاری - آنروز که آمدند معرفی شدند قبول مسئولیت کرده باید از آنچه که برات و حواله میشود با اطلاع وزارت مالیه باشد آیا بیستم اینها با اطلاع وزارت مالیه است یا نه ؟

آقا شیخ حسین - در بقایای نود حکام صحبت شد خوب است امروز يك نتیجه از این مجلس گرفته شود اولاً در خصوص بقایای حکام عقیده بنده اینست که يك قانونی برای این قراردادها شود و ثانیاً در باب ثلث عقیده بنده اینست که در این خصوص هم قراری گذاشته شود که ثلث را یکی بدهند .

آقای التجار - اینطور که آقا میرزا محمود فرمودند که ایداً حواله مالیات بدون تصویب انجمن مالیه داده نشود و حال آنکه قریب صد هزار تومان تا بک برای ظل السلطان باسقفان حواله داده است و تیر الدوله هم برات آنها را حواله نموده میگیرند .

رئیس - باید آنها توقیف شوند تمام این زحمات که بیستون مالیه برای اینست که بعضی ترتیبات سابقه معمول نشود .

آقای میرزا - هر وزیریکه می آید بمجلس باید ذهن وزیر را از آنچه از وی سؤال میشود سبق نمایند و انسان هم که اوج محفوظ نیست اینها که گفته شد ناچار فراموش خواهد کرد خوب است بعلماء مطلب معین شده سؤال شود و سؤالات متفرقه نمایند .

آقای التجار - ممکن است که وزیر مالیه تلگراف کند که تیر الدوله اینها را ندهد .

وزیر مالیه - شما این صورت را بدهید به بنده تا به تیر الدوله تلگراف کنم .

آقا شیخ حسین - ممانعت که عرض کردم همان اشخاصی که با هم ساختند و سالها مال ملت را خوردند حالا هم مشغول خوردن هستند .

رئیس - باید به تیر الدوله تلگراف کرد که فعلاً ندهند تا معلوم بشود که تصویب کمیسیون مالیه هست یا نه چرا باید بیجهت اینگونه حوالجات داده شود تا از کمیسیون خارج نشده (در این اثناء وزیر داخله با مشیر الدوله که بوزارت عدلیه منتخب شده بودند وارد شدند .)

وزیر داخله - جناب مشیر الدوله است بجهت معرفی آمده اند که بوزارت عدلیه انتخاب شده اند همه تبریک گفتند .

رئیس - در حقیقت انتخاب صحیحی شده است .

محقق الدوله - باید من بعد از وزارت عدلیه اطمینان حاصل کرد .

وکیل التجار - کلیه باید از حکام بخواهد شود که چرا بدون حواله وزیر مالیه چیزی را قبول کرده است و حال آنکه بهیچوجه نباید حواله را قبول نماید و لوازم جبری باشد .

آقای سید محمد جعفر - این حواله که می دهند باید معلوم شود که حواله دهنده کیست و مجازاتی هم برای حاکم معین شود که چرا بدون تصویب حواله را قبول میکند .

صدیق حضرت - خواستم سئوالی کنم در این موقع که جناب وزیر عدلیه را بمجلس معرفی کردند خواهش دارم که یکی از وزارت خانهای بزرگ است خواهد شد مسئله دیگر در باب حکومت آذربایجان حالا

چرا معین نمیشود .

رئیس - معین السلطنه معین شد .

وزیر عدلیه - پیشرفت کار عدلیه باینست که مسئولیت در کار باشد و مسئولیت هم باین است که حقوق اجزا معین شود و تعیین باینست که باید حقوق هر کس معلوم باشد تا از اشخاص مؤاخذه شود و دیگر قانون عدلیه است که باید داده شود و عدلیه بسته به چیز است (اول) قوانین (دوم) حقوق (سیم) کارخانه آدم سازی برای عدلیه و تحصیل عام حقوق ولی این مطلب بزرگی دست نمیدهند و تا پنج شش سال دیگر طول دارد اما پروگرام عدلیه همانست که در قوانین اساسی نوشته شده است باید در واقع اجری گذاشته شود و دیگر اینکه ملاحظه و توسط نباید باشد .

رئیس - شما نباید ملاحظه و توسط قبول کنید از شاه و گدا شما قانون احضار کنید هر گاه حاضر نشدند قوه مقتنه او را اجراء می دارد .

وزیر عدلیه - منک بیغیر نیستم معصوم هم نیستم باید تقویت شود تا کار پیش برود .

رئیس - اولین وزارت خانه وزارت عدلیه است و از هر کجا صدا بلند شود می گویند رجوع به عدلیه کنند شما باید در کار خودتان محکم باشید و در باب حقوق هم بنویسید بدهید ترتیب آن داده شود .

آقای سید حسن ققی زاده - در خصوص نواقصی که مجلس دارد عقیده بنده همیشه این بوده که مجلس کار عدلیه را بگیرد است و میبگفتند وزارت عدلیه نداریم و یا وزیر کامل نداریم پس حالا عرض میکنم که ایشان مسئولیت را قبول کرده و معاهده نمایند هر وقت کار صحیح نکردند فوراً استعفا بدهند و همچنین ما هم معاهده کرده دیگر نگوئیم که عدلیه نداریم و تمام امورات ایشان را فراهم می آوریم .

حاج سید عبدالحمید شهبانی - اینها بسبب این بوده که تا حال وزارت عدلیه صحیح نداشتیم ولی اگر شغل ایشان قانون دانی باشد البته منظم خواهد شد .

وزیر عدلیه - بدون رودریاستی عرض میکنم بعضی نشستن بنده در آنجا عدلیه صحیح نمی شود عدلیه اسباب می خواهد در سایر ممالک هم عدلیه آنجا نگاه می نماید مقصود اگر تمام لوازمات کار فراهم نباشد بنده استعفا می دهم .

آقای میرزا محمود دخواستاری - در خصوص حقوق عدلیه در زمان وزیر عدلیه سابق صورت داده و حواله کرمان شده حالا هم اگر ناقص است همانرا ملاحظه نموده اصلاح نمایند .

صدیق رسائل - اینکه آقای میرزا محمود گفتند در باب مستخدمین اجزاء دیوانخانه بود حقوق و اجزا عدلیه نیامده قرائت نشده .

حسنعلی خان - اول باید معنی مسئولیت معلوم بود آن رفتار شود بزرگترین وزارت خانه در هر ممالک عدلیه است از اینکه جمعی از ظالما و جبارین مردم ظلم می کردند تا اینکه این اساس مقرر شد حالا که جناب وزیر عدلیه از اشخاص بزرگ کافی عالم است انشاء الله درست مسئولیت را در گردن گرفته و صحیح خواهد شد مسئله دیگر در باب حکومت آذربایجان حالا

که جناب وزیر داخله حاضر هستند آیا باید ببینیم چه می فرمایند

حاج امام جمعه - در باب حکومت صحبت شد
رئیس - چرا پررود در این خصوص مذاکره شد

آقای میرزا فضلعلی آقا - در مجلس عمل نسیم و تفاوت عمل گذشت و تبولات موقوف شد و این تسمیات و تبولات املاک حضرت رضا (ع) همین طور باقیست و باید این مسئله رسیدگی شود
رئیس - این قهره متعلق باوقاف است باید از وزیر معلوم و اوقاف خواست حالا که مین شد از ایشان خواسته میشود

حاج سید عبدالحسن شهشهانی - الان از همدان تلگراف رسیده بود که در اطراف آن بیک درجه اغتشاش است

آقای سید حسن - این وزراء عظام که کارها بایشان راجع است اشکرا اشتباهی بشود باید از ایشان توضیح خواست الان چهل روز است در خصوص بیایگی کاشان سؤال شد جوابی داده نشده است

وزیر مالیه - مالیات دباغی غیر از مالیات تصایب و سایر چیزها است دباغ خانها باید مالیات بدهند

آقای سید مهدی - در روز که وزیر داخله را خواستند باید جهت این بود که تغییر و تبدیلی در حکم در این موقع که حال مالیات این طور است صحیح نیست وانگهی در خصوص حاکم گیلان صحبت شد که عزل شد سبب عزل او معلوم شود

آقای میرزا فضلعلی آقا - اینجا دیروز در خصوص وزیر اکرم لایحه خوانده شد معلوم نیست که ایشان عزل بوده باشند

وزیر داخله - بل عزل شد
آقای میرزا فضلعلی آقا - جهت چه است
وزیر داخله - جهت اینکه رشت منظم نبود

حاج علی خان - در چند دقیقه قبل حضور و کلا عرض کردم من مسئولیت اینست که بهر وزیر استعلا تا مه داده شد دیگر داخله در کار ایشان نشود و وزیر داخله مادامیکه استعفا نداده و سلب اطمینان مجلس از ایشان نشده در وزارت خودشان همه نوع اقدامات باید بکنند منتهی دلیل او را باید بفرمایند

(مجلس ختم شد)

مذاکرات روز سه شنبه ۷ رمضان
دارالشوری ملی
خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۶ آقا میرزا طاهر قرائت کردند

نظام العلماء - دکتر ولی الله خان که یکی از وکلا است ومدتی است بجهت کسالت حاضر نشده اند لایحه نوشته اند و اظهار داشتند که اگر صلاح دانستند قرائت شود

رئیس - لایحه را که جناب دکتر ولی الله خان بنویسند البته قابل ملاحظه و قرائت است (تلگرافی از زنجان مبنی بر تشکی و تنظیم از دست جهانشاد خان

قرائت شد - که وجه اجاره طاقم مدارائی رعایای آنجا و فرض و ناموس مردم از دست جهانشاد خان بیاد رفت شخصی که خدمات او در دولت و ملت معلوم است که بر سر شامزاده احتشام الدوله چه آورده است باینحال بر مناصب او بیفزایند چه خواهد کرد و چه قدر ضرر و خسارت امسال در این حدود وارد آورد خصوص در این ایام که ظاهراً مأمور بخرابی است ایضاً تلگراف دیگر بنسبت اینچنین اتحادیه طلب قریب همین مضمون قرائت شد

آقای شیخ ابراهیم - چندین تلگراف هم غیر از اینها رسیده و حال سابق جهانشاد خان هم معلوم است حال هم گرفته مشغول قتل و غارت است باید علای در این باب نمود

رئیس - من در خصمه حکومت کرده ام درست از کم و کیف آنجا مسبوم عیاله این چیزهایی که تازه باو داده اند تماماً گرفته شود و خودش را هم احضار نمایند باید

وکیل التجار - یک عرض بطور کلی در این خصوص عرض میکنم در سابق گفته شده بود که در نظامنامه حکام نوشته شده بود هر جا علاقه و املاک زیاد دارد حکومت نکند زیرا که هیچوقت صرف نظر از منافع شخصی خود نمیکند و اسباب زحمت و خسارت رعیت میشود در این مسئله مذاکره هم شده و یکمطلب دیگر اینکه اینهم قانونی بشود کسانیکه خودشان بمرکب جانی نیرومند و نایب الحکومه می فرستند موقوف شود چون هنوز قانون وزارت داخله تمام نشده این دو مطلب هم خوب است قید شود

وکیل الرعایا - میخواهم بدانم که از سابق تاکنون جهان شاه خان چه مدتی جز نظام و مدتی بر رعایا بدولت و ملت کرده پس تا کی این اشخاص همین نحو بجهت باید محترم باشند درحالتیکه هیچ قرار بدهاد ندارند و تا کی ما از حیوانات فرنگستان کمتر باشیم

آقای میرزا محمود - جهانشاد خان بر حسب آن خیانتی که دولت کرده مادام العمر با و بستگان او نیابت خدمت رجوع شود ولی آن قوه رشوه گزینی که در رجال دولت بود همه این معایب را مستور میکرد

سیدالحکما - بنده میگویم باید علاج کرد و آن اینست که او را احضار نمایند و بکنفر برود به بند که چقدر خسارت وارد آورده و مباشر کی بود آنوقت بگیرند رد کنند

آقای میرزا ابوالحسن خان - اول باید تحقیق و رسیدگی بحقیقت این هرایش کرد پس از آن البته باید ازوزرا خواست و مجازات بدهند

حاج امام جمعه - در این مجلس اگر از شمر هم شکایت کنند باید تحقیق و رسیدگی کنیم بدون تحقیق ما نباید حکم کنیم و رای بدهیم که چه بکنند

آقای شیخ ابراهیم - تا تحقیق بشود آنجا را خراب کرده است و از کی تحقیق میکنند
حاج امام جمعه - حکومت دارد اینها از حکومت تحقیق بشود

رئیس - بلی باید از حکومت تحقیق کرد آیا در آنجا اینچنین ولایتی هست یا خیر
آقای شیخ ابراهیم - بلی اینچنین هم هست

رئیس - پس باید از انجمن و حکومت هر دو تحقیق کرد

وکیل الرعایا - اگر بعد از تحقیق همه آنچه در تلگراف بود حق شده باید کرد (جمعی گفتند باید مجازات کرد)

آقای سید حسن - اگر این تلگراف امتیاز انجمن است دیگر محتاج بتحقیق نیست اگر نیست که باید تحقیق کرد از انجمن زیرا که طرف مجلس انجمن است نه حکومت اگر از حکومت نباشد تحقیق شود یک اسباب دخلی برای او خواهد بود
رئیس - آخر رای چه شد بهتر همان است که از انجمن و حکومت تحقیق شود

حاج امام جمعه - از قرار معلوم دو انجمن در زنجان است و معلوم نیست کدام یک از این دو موافق نظامنامه است اولاً باید این مسئله معلوم شود و ثانیاً از انجمن و سایر جاها تحقیق شود که بعدها اسباب اشکال نباشد

آقای میرزا ابوالحسن خان - مگر حکومت طرف اعتماد مجلس و ملت نیست مگر با زمین دولت و ملت مقایر نیست البته باید از حکومت هم تحقیق شود و بدون تحقیق نیست و حکمی کرد

آقای میرزا محمود - خوب است یک نامه کلی در باب تحقیق بگذارند این میشود که کجا حرف حاکم شدت داشته باشد و کجا نداشته باشد اگر دارد همه جا دارد اگر ندارد هیچ جا ندارد

آقای میرزا ابوالحسن خان - قاعده کلی است مجلس از انجمن ملی تحقیق نمایند وزارت داخله از حکومت محل آنوقت این دورا مطابق می کنند اگر موافقت فيها و اگر مخالفند دوباره از جاهای دیگر تحقیق میکنند تا معلوم شود

آقای سید مهدی - بعد از آنکه تحقیق کردند چه میشود باز منبشیم و میشنومیم که خواهر های ما را امیر و پسر دردی کردند و برادر های ما را کشتند آن وقت مجازات آن شخص چه خواهد بود بر فرض که او را از شئون خلع کردند در مقابل این قتل نفس و هتک عرض چه فایده دارد

رئیس - در ظلم و تعدی جهان شاه خان شکی نیست ولی همانطور که جناب حاج امام جمعه گفتند باید تحقیق شود در کرمان بواسطه انجمن مپانه حکومت و اهالی طرفیتی پیدا شده از قرار چون دید نمیتواند از همه بر آید از حکومت استعفا داد

شمس الاحکما - این طرفیت بجهت این بود که مردم میخواهند انجمن ایالتی تشکیل بدهند ایشان اخلال میکردند باعث شد که رفتند متحصن بتلگرافخانه و قونسولخانه شدند حکومت فرستاد ناظم التجار را آورد جس کرد مردم منتظماً طرف او حرکت کردند که بگذرند حکومت امر بشلیک نمود و جمعی هدف کلوله شدند

آقای شیخ یوسف - جوان هفت ساله که والی یک ایالت بشود و در درس حقوق نخوانده باشد لازمه حکومت او همین است

رئیس - او علم حقوق خوانده و فرنگ هم تحصیل کرده ولی تنها خواندن علم حقوق نمی شود حکومت کرد

وکیل التجار - در سابق چون خیلی از او شکایت شد و ناظم التجار هم از او شکایت کرد چون دید که هیچ کس رسیدگی نمیکند فرورد جوانی او را وادار باین حرکت کرد

رئیس - این اظهار معض اطلاع بمجلس بود راجع بوزارت داخله است و اقدامات هم شده در حقیقت از این قرار از طرف اهالی بی احترامی نشده است با اینکه تلگرافات در سابق شده بود نمی دانم چه جهت پیدا کرد که این طور شلیک کرد

بحر العلوم کرمانی - در سابق عرض شد که در بلوچستان علی خان سرتیپ و چند نفر سرباز کشته شدند = سی رسیدگی نکرد و مجزاتی نداد تا جلو گیری شود حال این طور شد = بی جهت بآن بیچاره ها اینکه تمام روزه دارو شب را بحالت کرسنگی سر کرده بودند بقتل رساندند و اکثر آنها یقین بدانند که قوت سحری نداشتند این طور اهالی کرمان پریشان و فقیرند

رئیس - صحیح است اکثر اهالی کرمان همینطور هستند

آقای میرزا فضلعلی - در اینکه نه این ملک هرج و مرج است حرفی نیست ولی آیا امنیت و نظم این ملک غیر از این که باحکام و نایب الحکومه سر کرده ما است پس وقتیکه آنها اقدام بکاری برخلاف نظام کردند و صدائی بلند شد باید تحقیق شود که تقصیر از کدام طرف بوده تا مأمورین هم بتوانند مشغول کار باشند

مقبل لشکر - اینکه میفرمایند باید تحقیق شود در خصوص سمدالسلطنه که تحقیق شد آیا دولت چه کردگی را مجازات داد

حاجی امین الضرب - تلگرافی از حکومت آنجا آمده بود که این اشخاص = مله بدار الحکومه کرده بودند و بلند میگفتند که اهل زنجان حاکم زنجان را کشتند چه شد مامور میفرمایم حاکم را میکشیم

رئیس - حالا باید دید از این طرف که این قدر کشته شده است از طرف حکومت چند نفر کشته شده

آقای میرزا ابوالحسن خان - این مطلب در این که باید تحقیق شود شبهه ندارد و بی تحقیق نباید حکم کرد ولی باید بدانیم که صحیح است یک جوان مفده ساله در یک ایالتی حکومت کند یا نه این مطلب را معلوم کنید

صنیع الدوله - این مسئله چند دفعه در مجلس هم گفتگو شد بنیاید حکومت کند غلط است (کافندی که سفیر انگلیس برئیس در این خصوص نوشته بودند قرائت شد که آنچه از قونسولگری انگلیس و روس رسیده اینست که اهالی کرمان از دست حکومت منظم و متحصن در قونسول خانه و تلگرافخانه میباشد و امنیت انجلازم است این جوان نمیتواند حکومت کند و امنیت بدهد)

آقای میرزا ابوالحسن خان - سفارت حق ندارد که بمجلس بنویسد

رئیس - بمجلس ننوشتند این کافند شخصی بود بن نوشته بود معض اطلاع بمجلس خوانده شد تلگرافات نیست از کرمان قرائت میشود (قرائت شد قریب باین مضمون که از شلیک حاکم جوان چند

نفر متقول خیلی تعجب است از این رایووت چی اگر حاکم است که طرف است و اگر رئیس تلگرافخانه است آنها با حکومت است = تلگراف دیگر بر ضد این قرائت شده که این اشخاص از جمله اشراذ و جهال میباشد اشخاص محترم در میان آنها نیست کار که بدست جهال بیفتد عاقبت آن وخیم خواهد بود تا زود است از سر کار علاج شود بقونسولخانه و تلگرافخانه نوشته شود که آنها را میتوان تعحصن قبول نکنند تا مأمورین شده کار اصلاح شود

ایضاً تلگراف دیگر قرائت شد که اشراذ بطرف اراک هجوم آوردند از طرف حکومت بر آنها شلیک شده چند نفر مقتول شدند

رئیس - اینها معض اطلاع بوده والا وزیر داخله اقدام نموده و مشغول هستند

بحر العلوم کرمانی - اینها ای که رفتند بطرف اراک تمام مظلوم بودند و بمنوان ظلم رفتند چوب و چاقی با خود نداشتند

آقای میرزا ابوالحسن خان - عقیده بنده این است که هر کس از امروز بعد در قونسولخانه انگلیس یا روس متحصن شود او ظالم و مفده است نباید عرض او رسیدگی کرد

آقای شیخ یوسف - سابق قرار شده بود که از طرف مجلس و وزارت داخله مأمور برود در ولایات بجهت تکمیل انجمنها حال که کرمان حالش با اینجا رسیده خوب است همان قرار داد مجری شود مأمور برود انجمن ایالتی آنجا را تشکیل بدهد

وکیل الرعایا - این حکام تا حال یک راه دخلی داشتند که آن ظلم بود با این چه جهت دارد که حرفهای آنها مقبول است و دروغ نمیکویند

حاجی سید نصر الله - بر شما اشیاء نشود رعیت چه جهت دارد برود بقونسول خانه متحصن شود با بودن مجلس شورای ملی بعد از این ظلمی بالاتر از این نیست که کسی برود در قونسولخانه متحصن و پناهنده شود

حاجی سید عبدالحسن شهشهانی - بعضی کاره است که اگر باها بپردازیم احتمال دارد باقی دیگر اصلاح شود سلطنت خواهد مشروطه و خواه مستقره سلطه و نظامیه و غیره لازم دارد عدلیه بخواند دست بکاری بزند قوه میخواهد هم چنین حکومت همچنین مجلس تا قوه عسکریه و ضابطیه و نظمی نباشد کار پیشرفت ندارد پس امروزه این کار را که از همه چیز مهم تر است و اصلاح سایر کارها با اوست اقسام بنمائید تا دیگر کارها اصلاح شود

حاج سید نصر الله - این فرمایشات شما صحیح است و باید تمام این ترتیبات را هم فراهم آورد ولی میبایست این تعذبات که حال مردم وارد میشود از دوسال قبل که بیشتر نیست چرا آن وقت باید بطور جاها متحصن نمی شدند و حالا چرا متحصن میشوند در صورتیکه آنطور ظلم بر اینها نمیشود و بهر ایش آنها هم رسیدگی میشود پس نیست مگر حرکت دارند باید بآنها فغاند و مطلع کرد که بدما متحصن نشوند

حاج سید عبدالحسن شهشهانی - این مطلب صحیح است ولی برای آن اشخاص که عالم هستند و میفهمند نه برای اشخاص جاهل بی علم که ظلم هم بآنها

بشود پس خوب است این مسئله را قانونی کنید و بتمام ولایات اطلاع بدهند که از این بعد تعحصن موقوف است

آقای شیخ محسن خان - اگر بتظلمات اهل کرمان رسیدگی شود آنها به هیچ جا متحصن نخواهند شد خوبست مجلس بتظلمات آنها رسیدگی کند و ماموری برای ترتیب انجمن آنجا روانه دارد

رئیس - مجلس حالا رأی میدهد که ماموری برود برای تشکیل انجمن آنجا که درست از روی نظامنامه تشکیل بدهد

آقای شیخ یوسف - عقیده بنده اینست که بکنفر حاکم صحیحی معین بشود برای آنجا و مأمور هم برای تشکیل انجمن برود

ادب التجار - اگر قونسول خانه نروند بکجا بروند علما که با حکومت هستند تلگرافخانه هم که با اوست دیگر جایی ندارند (گفتند که اینها از پیش رفته بودند)

وکیل الرعایا - حکومت همه دان یکداه است که تلگراف بی دزدی میکند بدولت کسی جواب او را نمیده در صورتی که جواب حکومت را نمهند دیگران هیچ باید فکری کرد که جواب مردم داده شود

بحر العلوم کرمانی - بلوچستان ملک است وسیع و بقدر خاک فرانسه وسعت دارد لیکن چون جزو حکومت کرمان شده است و هوای آنجا هم گرم است این مسئله مغروریه افزاید اگر بغواهند که آنجا آباد شود باید از مرکز حکومت برود ابتدا حکومت جزو بواسطه پاره ترتیبات و سرحد بودن نمی تواند امور آنجا را اصلاح نماید باید او را اینجا حکومت مستقر برود

آقای میرزا ابوالحسن خان - روز بر امور خارجه راجع به - شولائی که داشتیم احضار فرمودید

رئیس - گفت بنویسند بایشان جواب بدهند لایحه از طرف معمار باشی در خصوص امتیاز سدساده اشراطی که قبول میکنند قرائت شد بعد از قرائت گفته شد که چون راجع بقلاع است باید اعتبارا دولت بدهد و از طرف وزارت تجارت بمجلس باید تصویب شود شروع بقرائت قانون انطباعات شد بعد از قرائت و تصحیح چند ماده مجلس ختم شد

مذاکرات روز پنجشنبه ۹ رمضان المبارک

خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۷ آقا میرزا طاهر قرائت کردند اسامی و کلاسیکه روز سه شنبه حضور بهم رسانده بودند از قرار ذیل قرائت شد
معلم الملک
آقای سید محمد تقی
حاجی محمد ابراهیم وارث
آقای شیخ حسنعلی
دکتر ولی الله خان
حاجی سید محمد سعادت سائز
آقای سید محمد جعفر
ثقه الاسلام
مبشر السلطان
حاجی محمد حسن
مفتقر الملک
آقا سید علاء الدین

وکیل الرعایا - چون فعلاً از عدلیه ما کمال امیدوار است هر ضمیمه در زمان فرمان ما شنیده مبلغ سی و پنجاه هزار تومان حقوق عدلیه را بخشیده یا نکرده است من جمله از سمد الدوله که از مرمز الملک طلب داشت گرفت رد کرد باید از هدایه خواست که این حقوق را در بابت دارند

آقای میرزا محسن - این مطلب در مجلس مذکور شد.

وکیل الرعایا - در سر قبر مظفرالدین شاه مرحوم بقدر فرمان نما گفتم این نحو خدمت به ملت میکنند که صرف نظر از حقوقشان می نمایند.

رئیس - باید تحقیق کرد خوب است که از وزیر عدلیه خواسته شود به بینه برای چه این وجه گرفته نشده است و دو مسئله است که می خواهم اطلاع بدهم یکی در خصوص بانک است و دیگری در باب دادن حقوق حال چند شب است از امراء و شاهزادگان می آیند در این جا و یک وجهی میدهند در نزد حاج امین الضرب جمع می شود که بجز این سربازهای بیچاره و سایرین داده شود هر کس هم بیک اندازه کمک و همراهی کرده و وجهی داد ولی چیزی که خیلی جای تأسف است این است که در این موقع شاهزاده ظل السلطان و نایب السلطنه هیچ اقدامی نکرده اند و شاهزاده عین الدوله هم تلگراف خواهیم کرد تا به بیستم جواب چه میدهند شماع السلطنه هم می گوید که پول نقد ندارم شصت هزار تومان جوهرات در بانک استراضی برای دوازده هزار تومان رهن است آن دوازده هزار تومان را بدهید جوهرات را بگیری باقی آن را بانک ملی بدهید و شاهزاده ناصرالدین میرزا هم قرار شد فردا جواب بدهند این محض اطلاع بود گفته شد که بگوش آقایان برسند شاید حاضر بشوند برای دادن وجهی و الا بعون الله از ایشان خواهیم گرفت.

وکیل الرعایا - شاهزاده ظل السلطان و نایب السلطنه مال خودشان را بما چیزی ندهند آنها بیکه از رعایا گرفتند یک مقداری همراهی کنند.

اسدالله میرزا - باین اهمیت سرحدی چرا محترم السلطنه نمی رود.

رئیس - پول می خواهد و لوازمات لازم دارد وزیر داخله یک کافندی در خصوص عمل سرحدی نوشته است که پول لازم است اگر پول نباشد من استعفا میدهم و پول را هم باید این اشخاص بدهند از بنده این بود که گفتم اگر دادند قبا و الا من بفضل الله و بقره مجلس از ایشان خواهم گرفت.

آقای سیدحسین - آن حواله که برای جناب محترم السلطنه داده شد هنوز در بقیل وزیر امور خارجه است و در دربار قرار شده بود که هر روز با پول بدهند بعد از پنج روز حرکت کنند.

آقای میرزا محمود - اعتقاد بنده اینست که بعضی این که اتهام حجت باین در شاهزاده بشود بگویند اگر ندادند تکلیف معلوم است و ملت خود میدانند (شروع و برائت قانون انتظارات شده و چندماهه از آن قرائت و تصحیح شد) (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۱۱ رمضان

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۹ آقا میرزا ظاهر قرائت کردند در باب کتیر ولی الشخان که مرشد که چرا بمجلس نمی آیند جواب داده شد که ناخوش هستند. تشکر نامه از طایفه زردشتیان قرائت شد که مشر بود بر اظهار امتنان از وکلا عظام و تشکر از قانون اساسی خصوص از ماده راجعه به تساوی حقوق.

رئیس اظهار داشتند که تلگراف زیاد از

زردشتیان و ارامنه از اطراف مینی بر تشکر و امتنان رسیده است که قرائت آنها موجب اطنان و تطویل است.

حاج سید نصرالله عجب است که ملل خارجه این قانون اساسی را پست دیده و تشکر می نمایند ولی بعضی در داخله مملکت خودمان می گویند که چرا بیادشاه این شرافت داده شده که مروج دین اسلام باشد و حال آنکه دین اسلام طوری وسیع است که تمام مملکت در ظل حمایت خود نگهداری نمایند این گونه اشخاص که ناسیاسی می نمایند گمان اینست معاند دین اسلام باشند روز نامه حبل المتین برمی دارد آزادی مذهب می نویسد آخر برای چه این طور در روزنامه باید نوشت.

محقق الدوله - در روزنامه صور اسرائیل چند مطلب درج شده بود و توفیق شد همین روزنامه حبل المتین هم بواسطه یک اعلان لا طاری توفیق و جرم شد حالا چرا باید بنویسد که قوانین اسلام ناقص است ناسیاب از جزا خاطر بشود و حال آنکه دین اسلام هزارو سیصدو بیست و پنج سال است که تمام افتخارات مابیان است و بواسطه آن ما حقوق خودمان را حفظ کردیم.

حاج سید نصرالله - آخر اسلام چه کرده وجه بدی کرده است تمام ملل خارجه از مجلس اظهار تشکر و امتنان می کنند از جهت این نظام نامه اساسی آخر این چه اسلامی است که ناسیاسی کنند.

آقای شیخ یوسف - بنده عقیده ام این است که نویسنده آن دیوانه است آدم هافل این طور نمی نویسد (گفته شد که کمیسیون شود و تحقیق نمایند هر طوری که صلاح دیدند عمل شود).

آقای شیخ حسین - چون فرمودید که کمیسیون شود این شخص طوری است که آن وقت که بواسطه آن اعلان روزنامه اش توفیق شد فوراً چیزی نوشت انتشار داد خوبست روزنامه را بیاورند در مجلس بخوانند تا معلوم شود (روزنامه حبل المتین را آوردند و خواندند).

آقای میرزا ابوالحسن خان - این ایرادات او صحیح نیست اینکه در باب طبقات ایراد کرده گویا از ترتیب مشروطه مطلع نیست در هر جا که اول مشروطه شده انتخاب از طبقات بوده در سایر جا ها که حالیه از روی افراد است بجهت این است که لا اقل در صد نفر نود نفر عالم است ولی حالا در اینجا این طور نیست و اما اینکه گفته است از مال مختلفه وکیل انتخاب نشده است چرا نشده است از طرف زردشتیها که وکیل اینجا دارند ارامنه و یهود هم خودشان حقوقشان را واگذار کردند بجهت اسلام.

آقای شیخ حسین - الحمد لله این قانون اساسی ما طوری تمام شد که جای گفتگو از برای احدی باقی نماند اینطور که او اینجا نوشته گذشته از اینکه در باب مذهب چیز بد نوشته در امور یلتیکی هم خطا کرده.

حاج سید نصرالله - اینطور که این مرد نوشته و میخواهد صرفه جوئی از برای دولت و ملت بکنند منی اش اینست که سی کرور خلق بیایند دین اسلام را وداع بگویند من ندانم چه میخواهد بکنند شاید بایک دواتی بستگی داشته باشد پول گرفته باشد باید تکلیف خودمان را بدانیم.

رئیس - بهترین است که بوزارت علوم نوشته شود.

وکیل التجار - بکنفر آتم که اینقدر حس ندارد بقصد که ما هر چه میخواهیم برای حفظ مملکت است دیگر لازم نیست باسلام جناب عالی این طور بگویند البته باید همین شخص را مجازات داد و تبهید کرد.

آقای سیدحسین - باید بجا بماند باید شود استعطاق شده مجازات معین شود.

رئیس - امشب اطلاع میدهم بوزیر علوم که توفیق کرده و رجوع ببنده نمایم این جواب انجن زنجبان توضیحاتی است که از بابت اقدامات جهان شاه خان در زنجبان و طارم خواسته بودیم آمده است (قرائت شد) قریب باین مضمون: بوسط آقا شیخ ابراهیم و مقبل لشکر امورات یونان یونان روی خرابی است طوری از تعدیات جهان شاه خان پستوه آمده اند که از ایام گذشته او یاد مینمایند الحق طوری این مرد این دهنه که از طهران برگشت اظهار شرافت کرده و مینماید که اگر از طرف مجلس جلوگیری نشود قساد عظیمی خواهد شد دهات اسد الدوله را چاییده و خراب کرده.

رئیس - این تحقیقاتی بود که از انجن شده است (یک کافندی هم خود جهان شاه خان در برائت زمه خود نوشته قرائت شد قریب باین مضمون همیشه در تکالیف خدمت گزارای خود ساهی بوده و هرگز خلاقی نکرده و در هر خدمتی که رجوع شده کوتاهی ننموده در این اواخر یکصدت ایل که راجع با اسد الدوله بوده دهات او را چاییده و قریب صد هزار تومان بایل ضرر وارد آورده اند و ۱۲ نفر مقتول شده اند حال آنکه بنده آمده ام بخوانند این خسارت را بگردن بنده وارد بیاورند و در نظر اولیاء دولت مرا متهم نمایند لازم است که اذهان وکلای ملت مسبوق باشد که ننگ دارند اینقدر ظلم بشود).

آقای سیدحسین - اینطور که خود او نوشته است که ۱۲ نفر کشته شده و صد هزار تومان خسارت بایل وارد آمده و بدولت هم اظهار شده است خوب است تحقیق شود ببینیم آیا چنین اظهاری بدولت شده است و این مأموریت از طرف دولت باو داده شده است یا نه و الا آنچه انجن نوشته است صحیح است و باید شئونات او سلب شده و بند بطهران احضار شود.

آقای شیخ ابراهیم - هر یک از وکلا نسبت بجهانی که از آنجا وکالت دارند مسبوق تر هستند باید آنها اظهارات خود را بگویند این جهان شاه خان که اینطور میگوید همه او را میشناسند از ملام الدوله از نظام السلطنه و غیره بپرسید جناب رئیس بصیرت دارند بخدا قسم است من از ترس اینتکه برادرهای من صدمه نزنند همه حرمی را نمیگویم ببقی خدا این شخص بهتر از شما است.

وکیل الرعایا - هر کس یک خدمتی از او نشان داد خواهیم گفت که این مشاغل جدیدی در ازای آن خدمتها است بنده رفتم فکر کردم سالی چند خردار روغن برای اتابک میداد دیدم این پول خوبیهای مردم بیچاره بود.

آقای سیدحسین - بنده میگویم که جهان شاه خان خیلی آدم خوبی است بملت اینکه کاشان خیلی افتخار است بنده رفتم بوزیر داخله گفتم گفتند من اطلاع ندارم وقتیکه وزرا اینطور بی اطلاع از کار باشند هر کس بهتر از این نکند بد کرده است.

آقای میرزا ابوالحسن خان - در شیراز حاجی

سید عبدالحسین لاری یادو هزار سوار حرکت کرده و اغتشاش میکند و جمعی دیگر میگویند که چرا پسر قوام را حبس کردند و چرا او را روانه نمایند از همه جا آواز اغتشاش بلند است هر چه میگوئیم در اینجا فایده ندارد.

(گفته شد که رای بدهند این کابینه عزل شود)

آقای سیدحسین تقی زاده - چه طور میتوانی رای بدهی چیزی را که قانونی شده رای در این خصوص این است که استعفا این کابینه را بخواهید زیرا که فرار است هر وقت نصف اهل مجلس اطمنانش از این کابینه سلب شد آنوقت آن هیئت معزول است و حال آنکه اکثر بلکه تمام اهل مجلس اطمنانشان از این کابینه سلب شده منتهی بعضی بزبان میگفتند بعضی نمیگفتند حالا همه میگویند.

بحر العلوم کرمانی - در کرمان چقدر کشته شده اند مسئول اینها کیست.

رئیس - باید تفکیک شود که اول مملکت جهان شاه خان را تمام کنیم یا اول عمل کابینه را.

آقای میرزا ابوالحسن خان - صحیح است اول حرف جهان شاه خان در میان بود و کلای آنجا هم حق دارند که دادخواهی نمایند بعد بکابینه و کار کرمان و سایر جاها بپردازند اتصالاً از همه جا شکایت میرسد شما که رئیس مجلس هستید مسبوقید ما این تظلمات را بکی رجوع کنیم؟

وکیل الرعایا - وزیر عدلیه در کمال خوبی است ولی ربطی بمقصود ما ندارد آنچه راجع بمقصود ما است وزیر داخله است حکومت همدان میگویند چندماه است که صد تومان خرج کردم تلگراف بدولت نمیرسد بنده میگویم که از وزیر داخله اطمنان نداریم باید عزل او را خواست.

آقای سیدحسین - ما کار بوزیر نداریم باید کابینه تغییر کند.

رئیس - بلی روز اول هم مجلس حاضر نبود برای پذیرفتن ولی تادبا قبول شدند.

وکیل التجار - در هم اطمنان بوزیر داخله و مالیه محل اختلاف نیست همه اتفاق دارند چون قانون اساسی نوشته شده همینکه وزرا بشوند کافی است دیگر محتاج برای نیست.

وکیل الرعایا - موافقت نداریم بیکروز ایران یکسال است باید رای گرفته شود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - وقتی که در مجلس صحبت میشود بقول آقای تقی زاده این صدا همه عالم میبشنود پس این هیئت بعضی شنیدن باید استعفا بدهند.

آقای سیدحسین تقی زاده - در این مسئله حالا رای گرفته میشود عمل ختم میشود ولی یک مسئله عرض میکنم اگر چه قانون نیست اما از قانون پیشتر فایده دارد باید آقایان وکلا اذهان خود را متوجه بدارند پیش از شرطیت عیب کار این بود که وزرای جاهل مصدر کار بودند کسی هم نبود ایراد بگیرد ولی حالا تمام مردم ایراد میگیرند در سایر ممالک وزارت شرايط دارد و اشخاص جامع الشرايط هستند که بادشاه از میان اشخاص بیست نفر را انتخاب میکنند و در میان آن بیست نفر وزرا را انتخاب میشوند اما اینجا آن شرايط نیست از روی انصاف باید اشخاصی انتخاب شوند که عالم باشند بنده نمیگویم وزیر داخله بد آدمی است ولی میگویم در این مدت چه نتیجه حاصل شد اگر بیک پیته دوزی واگذار میشد میتوانست اداره کند.

حاج سید عبدالحسین شهشانی - در ممالک دیگر مکاتب عالی برای این کار هست ولی در مملکت ما نیست پس خوبست بکلیه مجلس سیاسی تشکیل بدهیم تا اشخاصیکه قابلیت دارند در آنجا جمع شده از روی امتحان هر یک را انتخاب نمایند آنروز جناب مشیر الدوله گفتند که کارخانه آدم سازی لازم است.

رئیس - هر کس اطمنان باین هیئت دارد ورق سفید بدهد و هر کس ندارد ورق آبی بدهد.

اسدالله میرزا - چون رئیس الوزرا میتوانند وزرا را انتخاب نمایند پس اشخاصی که در این هیئت هستند و بپرد نمیخورند ممکن است دوباره رئیس الوزرا آنها را انتخاب نماید پس خوبست هفت رای گرفته شود تا اشخاصی که بپرد نمیخورند معلوم شود.

(گفته شد مجلس کار باشخاص ندارد هر وقت دید که هر کدام کافی نیست عزل او را میخواهد رای گرفته شد) ورقه آبی (۸۱).

احسن الدوله - یکسال است که چنین رای کاملی در پارلمان داده نشده است اعتقاد بنده این است اگر خود وزرا هم حضور داشتند در انفسال این کابینه سبقت میجستند.

آقای شیخ یوسف - در حقیقت امروز مصداق (من جبال العجب حلت به الندماء)

آنوقت که این کابینه انتخاب میشد آقای تقی زاده گفتند که قبل از انتخاب یک نفری از برای کابینه بکنید سالها هم بنده عرض میکنم که یک نفری از برای کابینه جدید بکنید که باز اسباب تمایل نشود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - آنچه تکلیف ما است باید رفتار کنیم هر وقت نتوانستند استعفا بدهند ما نباید اشخاص را معلوم کنیم تکلیف مجلس نیست.

رئیس - در باب جهان شاه خان آخر رای چه شد.

آقای میرزا افضل علی آقا - در باب وزرا اگر مجلس از اول رای نداشته باشد نمیتواند اظهار کند که مملکت از دست رفت باید اشخاص صحیح انتخاب کرد.

رئیس - حالا این مطلب بغا کبابی هادایونی عرض خواهد شد آنوقت لابد خواهند فرمود که اطمنان مجلس بیه اشخاص است.

وکیل التجار - مجلس خسته نمیشود از اینکه هیئت بیایند و استعفا بدهند باید یک هیئت باشند که کار بکنند.

آقای سیدحسین - در قانون اساسی نوشته شده است که صاحب منصب نظامی را نمیشود بدون قانون معزول کرد چند روز قبل یک نفر که رئیس زندانم بوده است معزول کرده اند و تقصیری گرفته اند یکی دیگر را بجای او گذارده اند نباید معلوم کرد که برای چیست؟

رئیس - با وزیر جنک است ربطی بمجلس ندارد.

(تلگرافی از پشت از وزیر اکرم رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون:

میرزا ابوالقاسم روزنامه نویس در خصوص تذکره بقونسول روس هتاک کرده قونسول هم امر کرده تذکره

نمهندت و امر شد روزنامه او توقیف باشد بعد جمعی را جمع کرده در تلگرافخانه ریخته که مغایره کنند چند روز است خبر عزل بنده رسیده است ولی چه قانون بنده را عزل کرده اند هنوز حرکت خلاف قانونی از من صادر نشده در صورتیکه کسی از من شکایت نکرده و ذیلی بر خیانت من نیست چرا مرا عزل کرده اند اگر اینطور است که بعد هیچ اطمنان نیست.

محقق الدوله - در این خصوص پیش هم صحبت شد جواب کافی داده نشد.

بحر العلوم - وزیر داخله جواب داده است و حکومت هم رفته است بارفتن حکومت دیگر چه فایده دارد.

آقای سید مهدی - در چند ماه قبل در باب رشوه در مجلس مذاکره شد و بجائی نرسید امروز طوری رشوه کارها را خراب کرد است که ترتیب ندارد یک فکری برای اینکار بکنید ببینیم این شخص را بچه جبهه عزل کرده اند یک شخصی میخواهد در ازلی دخل بکند این شخص نمی گذارد دهمزار تومان میدهد این شخص را عزل میکنند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - آرزوی وزیر داخله گفت بواسطه ناامنی و بی نظمی آنجا او را عزل کردیم.

وکیل الرعایا - وزیر داخله گفت اگر مرا مسئول میدانید میگویم او باید عزل شود.

آقای سید مهدی - باید رشوه موقوف شود تا دیگر پول نگیرند یکی را عزل و یکی را نصب کنند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - خوب بود آن روز بگویند نه حالا.

آقای سیدحسین - پس از مسئله جهان شاه خان نگذرد تمام کنید.

رئیس - علی التحقیق باید ایلات جدید از جهان شاه خان گرفته شود و احضار شود یک مسئله دیگر هم هست و آن این است از آقایان عظام و شاهزادگان و امراء و غیره که بالنسبه مشهور بشود هستند در دو مجلس یکی در دیار ویکی در اینجا فی الجمله کاری کردیم فعلا تأیر شب سیمه و کسری جمع شده از باب حقوق هم از توشقان بیل و یونت بیل و غیره طلبکار هستند اگر بخواهیم تمام را بدهیم نمیرسد تکلیف چیست؟

آقای سیدحسین - اول باید تعیین کرد حقوق عقب مانده چقدر است و موجودی چقدر است بعد معلوم میشود.

مستشار الدوله - از چندین حال طلب از باب حقوق باقی است و لسی اغلب مال یونت بیل است که سه کرور تقریباً میشود کمیسیون مالیه میخواست ترتیب بدهد ولی آن اسناد خرجی که بود آنرا دیوان خرج نکرده است حتی بعضی از اسناد را میگویند سه دهنه است میگیرند از این جبهه گفته شد که بخزانه زمان امین الملک هم رسیده کی شود و بعد از آن از بابت حقوق یونت بیل تومانی پنج هزار داده شود و حقوق سایر سنوات باشد و بیک کرور و چیزی امروز میتوان این حقوق را داد.

رئیس - اگر میخواهیم داخل آن حقوق های سابق بشویم اولاً پول میخواست ثانیاً طول می کشید این بود که کمیسیون مالیه قرار گذاشت که تومان پنج هزار از بابت یونت بیل داده شود و

گویا يك ضرورت حلالا كفايت مى كند و مال امسال هم تمام و كمال بهماز تمام دستور العمل داده خواهد شد...

مستشارالدوله - از باب تشون از جيره و مواجب و ملبوس طلب دارند و يكى هم از بايت صاحب منصبان تشونى اما در باب جيره و مواجب تماماً بايد باينها پرداخته شود...

آقاميرزا ابوالحسن خان - بسراىها تومانى شش هزار داده شد حالا بيستيم على السويه بايد داده شود...

آقاسيد حسن تقى زاده - آيا گرفتن اين پول و خرج كردن اونصوب نمى خواهد و قانونى نيست همان گرفتن از خارجه و قرض كردن بايد بتصويب مجلس باشد...

حاج سيد نصر الله - سيس كميسيون مالى راى خود را بگريد...

مستشارالدوله - يك حرفى از بايت حقوق يونت ثيل پيش آمد لابد بايد پول قرض شده داده شود حال اين اشخاص ميگويند ما فهرست و قبوض تير شده داريم از فراتر تومنان پنج هزار همان قبوض را گرفته بهمنده...

حال در حقيقت سه مسئله است كه مجلس بايد تصويب نمايد اولاً اين كه بايه حقوق ارباب حقوق از بايت يونت ثيل داده شود يا خي...

ثانياً - اين استقراض بايد از اشخاص داخله بشود يا خي...

ثالثاً - آيا به بيستم اين اشخاص كه ميخواهند قبوض تير شده صحيح از بايت پول بهمنده قبول بشود يا خي...

وكيل الرعايا - يكى در باب ارباب حقوق كه بايد داده شود امايكى در باب چراغ خانه كه قبض صادر شده بيست و هشت هزار تومان آيا بايد بموجب اين قبض داده شود...

رئيس - غير فقط حقوق اشخاص است. مستشارالدوله - در حقوق اشخاص هم آنتم هاي بزرگ گفته شد حالا بماند...

آقاسيد حسن تقى زاده - اينهم گفته شد كه از حقوق امساله بايد داده شود ديگر اينكه گفته شد بايد از حرفه و صنعت اشخاص تقبض شود كه چگونه شخصى است آن قبض ها هم كه از ارباب حقوق گرفته ميشود در صورتى است كه آنها معين معلوم شود كه لزوم و اجتناب دارد نه هر قبضى...

صنيع الدوله - از بايت حقوق تشون در اين چند ماه زياده از آن داده دولى معلوم نيست چه تشون ديديم كه پول بود اين كار را كرديم حالا هم بايد يك كارى كرد كه هر چه با آنها داده شده معلوم باشد و باقى را آن اشخاصي كه ميتوانند در نزد دولت بطور قرض بگذازند بجهت اين شماره غير از اين نيست...

رئيس - صحيح است ولي باين ترتيبى كه داده شده گوياب بهمنده و سي هزار تومان تمام بشود آنيهم سيده هزار و كسى حاضر است...

آقاميرزا ابوالحسن خان - اول اينكه استقراض داخله صحيح است و غير از اين چاره نيست ديگر اين كه اين پول بكي تحويل بشود سيمه راى گرفته شود براى خرج...

رئيس - اين ترتيب فراداده شده اين پول در نزد حاجى امين الضرب جمع شده و فهرست گرفته شده ضبط كميسيون مالى بشود دو نفر از مستوفيان خواسته شده باين قبوضات رسيدگى نمايند پس از تعيين صحت بمر انجمن مالى رسيده آنوقت حواله شود بجناب حاجى امين الضرب...

وكيل الرعايا - در استقراض از روس كرورها خورنده عقيد بنده اين است كه بايد بحساب خزانه هم رسيدگى شود بنده نشان دارم كه در يك ذرع مربع اشرفيها را دفن كردند...

آقاسيد حسين - سه راى گرفته شود اول در باب استقراض و ثانياً در باب اين كه از چه سالى داده شود ثالثاً تومانى چند داده شود...

ثقة السلطنة - خوب است تمام ارباب حقوق را ما يوس نفرماييد با آنهايكه قبل از سه يونت ثيل مانده بكنجيزى داده شود...

حاج سيد نصر الله - دولت با هفتاد كروى قرض وشش كروى كسر محل نمى تواند تمام حقوق چندين ساله را بهمنده اين كه در باب يونت ثيل گفته شد داده شود براى فرجه در كار مردم است اگر پول باشد تمام زاميدهند...

مستشارالدوله - از براى كميسيون مالى فرصت نشد كه تمام حسابها رسيدگى نمايند اين شد كه گفته شد مال يونت ثيل داده شود بعد ما كه بحساب رسيدگى شد باقى حقوق سنوات ديگر را هم ميدهند...

آقاميرزا ابوالحسن خان - دولت ندارد مجلس هم نمى تواند بهمنده تا پول نباشد نيستود هر وقت پول پيدا شد ميدهند...

مستشارالدوله - اين كه در باب استقراض گفته شد فعلاً اين استقراض بر كشت ميكنيد بايكه على فراداد همان فراداد با بانك خواهد بود...

نظام العلماء - حالا كمى خواهيد راى بگريد بگذاوريد براى مجلس ديگر شادقت شود...

حاج سيد نصر الله - اينستله اگر نباشد نباشد بايد قرض از خارجه باشد شق ديگر ندارد...

صنيع الدوله - اين ارباب حقوق مردم بيچاره هستند بايد با نهاداد...

وكيل الرعايا - تا حال از ارباب حقوق تومانى پنج هزار زيادتر نمى بردند باقى بكيه آن اشخاص ميرفت كه بكيه شان خيلى بزرگ است...

حاج سيد نصر الله - از اين بيعد ديگر تومنان تومنان داده ميشود...

رئيس - هر كس راى دارد با استقراض داخله ورق سفيد هر كس ندارد آبي بدهد...

آقاسيد حسن تقى زاده - شرايط و مقدار قرض اگر معلوم شود بهتر است...

حاج سيد نصر الله - حالا اگر بخوايم قرض كنيتم ديويست كروى قرض ميخوايم پس لابد قرض بايد شود منتها بايد بصرف خرج شود...

وكيل الرعايا - مجلس در سابق تا چهار كروى اجازه داده بود... صنيع الدوله - آن با بانكى بود و همان طور كه جناب حاج سيد نصر الله گفتند ما محتاج بديويست كروى هستيم ولي فعلاً تا دو كروى خوب است راى داده شود...

محقق الدوله - مستشار السلطنة بواسطه تلفن بعرض اولياى مجلس ميرساند كه من اين خدمت را محض حب وطن اختيار كردم لوازمى كه لازم بود اظهار كردم حالا گوياسامح ميشود اگر استعفا بدهم تصور قسورى از طرف بنده نشود...

رئيس - بوجوب تلگراف را بورتى كه ديشب آمده بود سيف المشايير هم تسليم شده است حاكم ساوجبلاغ هم بلا تكليف مانده است وجود كميسيون خيلى نافع است مستشار السلطنة ما مر است بايد برود دولت ميخواهد تشون ميرستند نيخواهد ميرستند...

آقاسيد حسن تقى زاده - آروز قرار شد كه تشون فرستاده شود عقبه بنده هم اين است كه تشون در سرحد بايد باشد اين تشون هم از آنجا فرستاده شود بهتر است نماز آذربايجان...

آقاميرزا ابوالحسن خان - مازل كابينه را خواستيم اين تشون كه لازم است طول ميكشد مو كول ميشود بهمنده كابينه جديد كميسيون بايد برود پول هم هر چه خواهد حاضر است...

آقاسيد حسن تقى زاده - تشون براى سرحد آذربايجان لازم است آنيهم بايد از آنجا برود...

حاج سيد نصر الله - شما مستشار السلطنة را براى رياست كميسيون مامور كرديد بايد رياست تشون مطلبى كه او ميگويد بغير از اين است اين دو مطلب را از هم تفكيك كنيد تا معلوم شود (مجلس ختم شد)

مذاكرات روز يكشنبه ۱۳ رمضان دارالشورى ملي خلاصه مذاكرات روز شنبه ۱۳ آبان ميرزا طاهر قرائت كردند...

سيد الحكما - ترتيب سابق اين بود كه در بابيت مجلس بهماز قرائت خلاصه مذاكرات شروع بقرائت قانون ميشد اما حالا كه بدو مذاكرات متفرقه ميشود بعد قنون قرائت ميگردد انجان خسته مى شود و كميابى در قرائت قانون مدانه بعمل نميآيد...

رئيس - شما گمان ميكنيد كه اين مطالب جزئى است و حال آنكه خيلى عمده است تا بن بلا هم بترين مقاصد مجلس است (تلگرافى از شيراز رسيده بود قرائت شد مشر بود پراينكه سابقاً از وضع افتتاح شهر و اطراف كرار آكيا و تلگرافاً عرض شد رسيدگى و جلو گيرى بعمل نيامد اينك سيدلارى بشهر آمده نتنگدار عقب خود انداخته اسباب و خشكبرى گرفته حضرت حجت الاسلام بجهت اداى فريضه مسجد آمده تفنگچيان منتهى بوان آمده سه طرف مسجد را محاصره کرده بنائى شليك را گذارده بدواز شوراي ملي مراتب عرض شد در رقم فسددين اقدامى نشد اينك ما از تلگرافخانه بيرون نميآيم تا كار درست شود تلگراف ديگر بعنوان آقا سيد محمد جعفر و وكيل مستترم شيراز رسيده بود قرائت شد قريب باين مضمون پس از مدتهاي مديد كه در فكر ترقى و تمدن افتاده مفسدين في الارض نيگذازند چهار نفر مفسد مش منتمه ديوان وغيره سالشان معلوم است از كثر نسادشان مردم خواب ندارند خودش نمى تواند كارى از پيش ببرد سيدلارى را بشهر آورده تفنگچى عقب خود انداخته از نظام السلطنة امتيت ميخوايم استعفاء ميدهند)

آقاسيد مصطفى - ديشب از طرف اصناف شيراز بتوسط انجمن اصناف آنجا دريغه بعضود ها بورتى عرض شده بود خيلى شاكى بودند تلگرافى ديگر بعنوان آقا سيد محمد جعفر از

شيراز رسيده بود قريب باين مضمون از قرار معلوم معتقد ديوان از قول اصناف بانجمن اصناف طهران تلگراف خيلى نموده ملتفت باشيد ديشب شليك کرده ولي بعمده كارى نشده مالم در تلگراف خانه متحصن هستيم تلگرافى هم بمجلس مقدس شده بود حاكى از اينكه مگر ماسلمان نيستيم چرا بعرض ما رسيدگى نميشود زحمت ها كشيديم تا نصير نصير الملك را ثابت كرديم تلگرافى از انجمن ايالتى بر ضد تشكيكات از نصير الملك قرائت شده...

آقاميرزا محمود - اين تلگرافات ضد يكديگر است از براى مجلس سنديت ندارد آنچه و كلاى آنجا بگوييد صحيح است زيرا كه بصيرت دارند و بايشان هم كه نظم کرده اند...

احسن الدوله - اين همه تلگرافات خوانده شده و اين همه انقلابات كه در اطراف است مذاكره شد بعقيده بنده علت تمام اينها سستى آراى ما است يك روز حكم قتل يك را ميدهيم فردا همان كس را خوب ميدهيم مجلس نبايد ترديد راى داشته باشد قوام و پسرهايش اينجا بودند حبس هم نبودند در كمال راحتى بودند چند روز هم اينجا مى ماندند همچو طوري نميشد چه شد كه رفتند؟...

آقاميرزا ابوالحسن خان - قوام الملك در پسرانش را گفتند نبايد در شيراز باشند بايد تبعيد شوند چند تلگراف از نظام السلطنة رسيد كه بالاخره اگر قوام الملك نبايد امن نميشود تا وقتى كه آمدند اينجا قم خوردند اطمينانى حاصل شد گفتند بروند حالا حاجى سيد عبدالحميد لارى بشهر آمده اغتشاش ميكنند رطلى رفتن قوام يا ترفتن او ندارد بايد او محرك داشته باشد از اين حرركات خوب است مشو و كلاى شيراز بروند تلگرافخانه از نظام السلطنة تحقيق كنند كه اصل مطلب چيست...

آقاسيد محمد جعفر - قبل از تشريف آوردن آقاى رئيس توضيحات اصل مطلب را عرض کرده ام اين انجمن اسلامى اقلب مطالب از او بروز ميكند اما اين حاج سيد عبدالحميد لارى اگر چه از علما است و بايد حمايت كنيم ولي بايد از او رسيد كه بچه چه از لار بشيراز آمده مگر از او ملتري بود حقى ندارد اين حرركات را بكنند بايد جلو گيرى شود...

حاج امام جمعه - تمام اين معايب بعلى اين است كه ما بي تحقيق هر حرفى كه ميرسد ميزنيم يك كسى از دست قوام شكيات ميكند بي تحقيق ميگوئيم بايد بيايد يكوقت ميگويند بيايد حالا مسلمان شده است ميگوئيم برود آخر بيايد راه كار را پيدا كرد نزيديك است رشته كليبه امرد از هم گسسته گردد...

آقاسيد يوسف - آقاسيد محمد جعفر ميدانند كه بنده نصير الملك را نميشناسم نصير الملك چند روز بعد از قوام الملك وارد شيراز شد مصدر كارى هم نبود انجمن اسلامى هم تشكيل شد مؤسسين اين انجمن اغلب از اصناف بنده بودند في الواقع اگر اين انجمن دابر نميشد مشروطيت در شيراز نضج نيگرفت مادامى هم كه من بودم از قوام بدميگفتند و از نصير الملك خوب ميگفتند وقتيکه ما وارد اصنافان شديم گفتند در شيراز مفسده شده معلوم بود كه از طهران محرك دارند كه قوام را خراب نموده او را حر كرت بدهند بعد از ورود ما اينجا قوام آمد و انجمن تجار مشروطه خواه در آنجا...

مفتحه شده حاج سيد عبدالحميد از حجة الاسلامهاى مجهولى است و نماز جمعه را واجب ميداند امام جمعه را ميگويند نبايد نماز بخواند او را از لار آوردند و محرك دارد كه اينگونه شرارتها را بنمايد و همين انجمن تجار هم همان اشخاص بودند كه در مسجد حمايت از قوام داشتند مختصراً تمام مفاد اين تلگرافات اين است كه بعضى ميگويند قوام و پسرانش بيايند و بعضى ميگويند نبايند اين كاغذ نظام السلطنة است كه بانجمن اسلامى نوشته است...

جواب انجمن اسلامى ممراسله شريفة رسيد از همراهى شما با ايالت خيلى خوشوقت شدم و زياده از حسن آداب و رفتار شما راى هستم اگر تمام انجمنها باحكام اينجا رفتار نمايند با محظورى براى احكام نخواهد بود...

آقاميرزا ابوالحسن خان - بعقيده بنده از گذشته نبايد صحبت داشت ما نبايد اينجا بگوييم كه فلان آقا دزدى ميكرد همان عقيدته كه شما در باب قوام داريد من هم دارم و او را مستبد ميدانستم ولي مى گويم بعد از آنكه قوام پسرهايش آمدند اينجا بجهت چه نظام السلطنة او را خواست و چرا مجلس اجازه داد پس بايد حاكم فارس را خواست كه چرا قوام و پسرهايش را خواستيد كه اينگونه مفاسد بروز بكنند اگر از روى دانائى خواستيد پس اين انقلابات چيست و اگر ضبط كرديد حالا صلاح چيست اگر هر دو طرف هم بايد تبعيد شوند بشوند...

آقاسيد حسين - اين مطلب بايد بواسطه و كلاى شيراز تصفيه شود خوب است همانطور كه گفتند و كلاى شيراز بنشينند يك تريبى بدهند و مطلب ديگر شروع شود...

رئيس - و وكيل شيراز همه هستند مجلس بايد از تمام مطالب مسبق باشد...

آقاميرزا ابوالحسن خان - و كلاى فارس و كلاى همه جا هستند ولي بايد بدانيم كه يك جهة اختصاصى از جهة بصيرت و اطلاع در كار است اما ساير و كلا هم هر چه صلاح دانستند همان طور بايد رفتار شود (گفتند پسران قوام بتصويب مجلس نرفتند)

آقاميرزا ابوالحسن خان - رئيس مجلس گفت واو نماينده تمام است در خارج...

رئيس - بدستخط شاه رفت نه بتصويب مجلس وينده...

حاج سيد عبدالحميد الحسين شهبانى - ميان دو طرف هميشه در شيراز دعوى بوده خوب است عده از و كلا در تلگراف خانه حاضر شده عده هم از آن طرف بخواهند و امتيت را از هيئت بخواهند...

صديق حضرت - ما يك قانون اساسى نوشتم كه هيچ كس را نمى توان مجبور باقامت در معلى مزبور حالا بچه قانون مى توان گفت كه قوام نبايد برود...

احسن الدوله - ما يك كس را گفتيم در ميان يك كه گوسفند نباشد حالا اينها توپ ميگويند ما اين اغتشاشات بشود...

آقاميرزا ابوالحسن خان - همين راى ها را داديد كه باعث اين اغتشاشا شد از كجا اغتشاشان است...

حاج سيد عبدالحميد الحسين شهبانى - طوريكه سابق عرض كردم حلال هم ميآيم كه اگر عده باشند بهتر است...

وكيل التجار - سابقاً نظام السلطنة پسرهاى

حاجى محمد ابراهيم - نظام السلطنة همانست كه پسر قوام را خواست ديگر چه تحقيق دارد...

وكيل الرعايا - حال قوام معلوم است وقتيکه اينها بگوييم تحقيق نمايند چه کرده است ميخندند اما اينهايكه ميگويند قوام باك شده است بايد پرسيد چه تلافى کرده است كه ما از نصير او بگدريم در جاهاي ديگر كه ميخواهد ترقى كند ادا اين اشخاص را بچكند تا اينها بر مشاغل باقى هستند همين است...

رئيس - در مسئله شيراز راى اين شد كه نظام السلطنة را در تلگراف خانه بخواهند و معلوم كنند كه تكليف چيست...

اديب التجار - اين راى آقا ميرزا ابوالحسن خان است...

كرده است حاجى محمد ابراهيم - ما كه از كسى تاحال صلاح نديديم...

آقاسيد حسن تقى زاده - ميخواستم همين مطالب قانون را ياد آور شوم بلى آن اشخاصي كه از دولت نشان و امتياز ندارند نميشود از وطن و مكان تبعيد كرد اما كسى كه از دولت نشان و امتياز دارد و نوكر دولت است بعضى خواستن دولت بايد حاضر شود او هم مختار است اگر ميل دارد از تمام شئون و امتيازات استفاده داده همانجا بماند منتها از طرف دولت حكم ميشود كه با او هم مثل ساير رعايا رفتار شود ميگويم وزير مسؤل داريم و حاكم مسؤل نظام شهر است اينها با الفاظ قانونى است اما فارسي آن اينست كه خون مردم را خوردند و اسباب فتنه فراهم آوردند لابد و وكيل هم تا از برائى رفع ظلم در اين مجلس شكيات ميكند كه اينكه او را حاضر نمايند او ميآيد باين و باين پول داده شايد باو كلاً هم بملامت رفتار ميكند باز او ميبرود طهران در اين اواخر از مطهرات شده هر كس مى آيد دوامه ميانه - ملك ميشود مجلس هم بهمه كارها مداخله مينمايد...

آقاسيد يوسف - اين حرفها صحيح نيست كه فلان پول ميگيرد فلان پول مينده وقتيکه مردم در سفارت انگليس متحصن شدند مردم ميگفتند سفارت انگليس پول ميدهد...

آقاميرزا محمود - وقتى كه نظام السلطنة قوام را خواست ديگر اين حرفها بي فايده است...

فخر السادات - اگر قوام و پسران او و نصير الملك را با چند نفر از اطرف بخواهند رفع ميشود اگر ديگر شيراز عيسى داشت من از عهده بر ميآيم...

حاج محمد اسد عميل آقا - تمام اين مفاسد از رؤساء است هر جا اگر آنها خواسته شوند مسلم است رعبت بيچاره منشأفته نيست...

حاج امام جمعه - در آنجا انجمن ايالتى و انجمن اسلامى است و هر دو بر ضد يكديگر تلگراف ميكنند بايد تحقيق شود نظام السلطنة را بخواهند و از او تحقيق كنند كه قصير با پسر قوام است يا با ديگران...

حاجى محمد ابراهيم - نظام السلطنة همانست كه پسر قوام را خواست ديگر چه تحقيق دارد...

وكيل الرعايا - حال قوام معلوم است وقتيکه اينها بگوييم تحقيق نمايند چه کرده است ميخندند اما اينهايكه ميگويند قوام باك شده است بايد پرسيد چه تلافى کرده است كه ما از نصير او بگدريم در جاهاي ديگر كه ميخواهد ترقى كند ادا اين اشخاص را بچكند تا اينها بر مشاغل باقى هستند همين است...

رئيس - در مسئله شيراز راى اين شد كه نظام السلطنة را در تلگراف خانه بخواهند و معلوم كنند كه تكليف چيست...

اديب التجار - اين راى آقا ميرزا ابوالحسن خان است...

حاج سيد عبدالحميد الحسين شهبانى - طوريكه سابق عرض كردم حلال هم ميآيم كه اگر عده باشند بهتر است...

وكيل التجار - سابقاً نظام السلطنة پسرهاى

حاجى محمد ابراهيم - نظام السلطنة همانست كه پسر قوام را خواست ديگر چه تحقيق دارد...

وكيل الرعايا - حال قوام معلوم است وقتيکه اينها بگوييم تحقيق نمايند چه کرده است ميخندند اما اينهايكه ميگويند قوام باك شده است بايد پرسيد چه تلافى کرده است كه ما از نصير او بگدريم در جاهاي ديگر كه ميخواهد ترقى كند ادا اين اشخاص را بچكند تا اينها بر مشاغل باقى هستند همين است...

رئيس - در مسئله شيراز راى اين شد كه نظام السلطنة را در تلگراف خانه بخواهند و معلوم كنند كه تكليف چيست...

اديب التجار - اين راى آقا ميرزا ابوالحسن خان است...

حاج سيد عبدالحميد الحسين شهبانى - طوريكه سابق عرض كردم حلال هم ميآيم كه اگر عده باشند بهتر است...

قوام را خواست باینطور که بایکدفعه آنها را از خاک ایران بیرون نمایند و از آنها اطمینان حاصل کرده بفرستند و تا بنای معلوم میشود مادامیکه پسرهای قوام در آنجا نبوده گویا خبری نبود حالا هم باید تحقیق کرد و همه چیزیکه ما را سرگردان کرده است نبودن مجازات است اگر چند نفر تحقیق شوند و مجازات برسد اینطور نمیشود.

اسدالله میرزا - حاکی را که بیک محلی میفرستید او مسئول نظم آنجا است نظام السلطنه خودش نظم شیراز را بوجود پسران قوام میداند دیگر اینها زیاد است

حاجی محمد اسمعیل آقا - رأی من است که آقا میرزا ابوالحسن خان گفتند باید نظام السلطنه را خواست داز او تحقیق کرد

رئیس - بلی باید و کلای قارص بروند تلگرافخانه تحقیق کنند تا تکلیف معلوم شود (تلگرافی از کردستان بعنوان علاء السلطنه وزیر امور خارجه رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون اگر بیدتر وزارت رجوع فرمائید مستحضر خواهید شد که بیلوکه بانه و کردستان با سر دشت و ساوجبلاغ و غیره در یک خط است و بیک زاده‌های آنجا تعدی میکردند از حکومت بانه جلوگیری میشد مشیر الملک استعفاداد بندا از ورود تفرقه السلطنه شرف الملک را حاکم آنجا قرار دادند اهل بانه خواستند باز حکومت بانه را رجوع شود شرف الملک را جواب دادند که تقسیم بثمانی شده ایم از آنجا بکه کردستان و ساوجبلاغ و غیره با عثمانی هم منتهی هستند از طرف عثمانیها بآنها تحریک میشد که بآنها همراهی بنمایند جناب تفرقه السلطنه از پوئیگان آنجا سالها است اطلاع دارد جلوگیری کردند حالا هم چند فوج لازم است برای حفظ حدود اینجا که جلوگیری نمایند از پورت از ملایر قرائت شد قریب باین مضمون که حسن خان ایلیخان با جمعیت زیاد بدو باغخانه ریختند و چند چاقو بعه حکومت زده و دست فرمایشی هم زخمی شده بود خبر داده شد حسنخان از دیوانخانه پیرون رفت مختصر اسبابی از حکومت برده شد روز دوم رمضان بین حکومت و حسنخان صلح شده)

آقا سید حسن - این که فوج عیال لازم نیست خوب بود اول باو گفته بودند این که بدو قبول شود بدو رد شود

حاج معین التجار - آیا لازم است که از نوکر دیوان باشد اگر در مجلس کسی را که صلاحیت دارد مأموریت بدهند چه ضرر دارد که او برود جناب مستشار الدوله خیلی خوب است اطلاع و بصیرت هم دارند

حاج امام جمعه - اگر بوجد جناب مستشار الدوله این جامع را بخریم خیلی خوب بود ولی وجود ایشان اینجا لازم است

حاج محمد اسمعیل آقا - عقیده بنده اینست که همان محتشم السلطنه برود قشون هم از هرجا باشد باید تهیه شود

آقا سید حسن تقی زاده - آن سوء ظنی که ما بر حال دولت داشتیم و یک اندازه هم حق بود که کنار گذاشتیم مع ذلک در میان آنها کسیکه کمتر طرف سلطان بود محتشم السلطنه بود عقیده بنده هر چه بگوید باید فراهم کرد قشون هم از خارج تهیه شود بهتر است و قتیکه فرمانفرما میرت خیلی شرایط شد حالا هم اگر قانع است برود اولاً هر طور میگوید تهیه شود

آقا شیخ حسین - آنروز که با قرارداد را کرد اگر لازم نبود مجلس باید قبول نکند حالا که قبول کرد باید مهیا بسازد

آقا میرزا ابوالحسن خان - ما که گفتیم قبول کردیم معنی اینست که آدم درستی است او را خواستیم برود حالا هم حاضریم ولی وزیر جنگ صلاح این طوریست که قشون از آنجا تهیه شود بنده میگویم ایشان اگر در مقام خدمت بدولت و ملت هستند باید بروند

حاج امام جمعه - اوسرداری میروند یا برای مأموریت اگر مأمور است اینها برای چیست

آقا میرزا ابوالحسن خان - از فرامد کور

در آنجا تشکیل شود بنمهم عقیده ام مثل آقای تقی زاده است بعلمت این که از برای انتظام داخله آذربایجان چند فوج هم از خارج لازم است

آقا شیخ حسین - آن روز که فرمان فرما تلگراف کرد که بقتون آذربایجان امیدوارنمیتوان شد من گمان کردم که آذربایجان قشون و تهیه خود را از برای یکوقتی نگاهداشته حالا که قانون اساسی بصدور رسید دیگر چرا معطل هستند

رئیس - این که گفته میشود قشون آذربایجان در تحت اطاعت نیست مثل این است که بگویند آذربایجان یاغی است یا آنکه از مملکت نیست و حال آنکه اینطور نیست در همه کار آنها پیش قدم بودند حالا هم هستند همراهی آنها از همه بیشتر است البته خانه خودشان را میخواهند (مجلس ختم شد)

۱۴ مذاکرات روز سه شنبه ۲۸
رمضان المبارک دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۱۳ را آقا میرزا صاهر قرائت کردند

مستشار الدوله - در باب پرداختن حقوق سنوات قبل مذاکرات میان آمده بود کلیه این حقوق به قسم منقسم میشود و قرار شد عیال حقوق با رساله داده شود و محل آنها عنوان قرض داخلی است که مجلس تصویب کرد ولی این فقره که از باب یونت لیل داده شود و حقوق از قرار تومان پنجهزار بطوریکه کمیسیون قرار گذاشته باید از مجلس بگذرد

حاج امین الضرب - حالا آقایان باید ببینند یکی این که در باب حقوق یونت لیل داده شود و یکی اینکه بچه ترتیب داده شود اینها را مذاکره کرده رای بدهند

آقا میرزا ابوالحسن خان - کمیسیون آنچه دقت در این خصوص باید بکنند کرده در باب موافق اجزاء خارجه ما نمی توانیم حرفی بزنیم زیرا که آنها خرج معین دارند و دخل ندارند باید حقوق آنها تمام و کمال داده شود

وکیل التجار - مأمورین خارجه چنانچه گفته شد نیست که دخل نداشته باشد اگر درست حساب کنند زیاد تر دخل دارند از قبیل تکریم و غیره مگر قبلی از آنها

مستشار الدوله - خوب است در باب حقوق یونت لیل تفکیک شود یکی از برای مسکرم و آحاد قشون تومان فرمان داده شود صاحب منصبانی که خارج از فوج هستند مثل سایر ناس تومانی پنجهزار بپردازند در باب حقوق سفر و مأمورین خارجه چه طور است مگر گفتگو کرده باید تمام داده شود و اگر کسر شود بعضی اشکالات پیدا می شود صحیح نیست گفتگو شود از تذکره هم چیزی عاید آنها نمی شود و همچنین دخل مشروع هم در همه جا که آنها مأمور هستند نیست فقط در چند جا هست از باب بیوتات هم عیال داده نمی شود فقط بباریاب حقوق که مستأصل هستند داده می شود از آنهم بآن قلم های بزرگ ممکن نیست داده شود زیرا که وجه و فغانیکند

آقا سید حسن تقی زاده - بموجب فرامینی که دولت بباریاب حقوق داده اگر داشت باید تمام و کمال بدهد ولی چون ندارد می گوئیم باید کسر شود بآن اندازه که ندارد باید کسر گفته شود

آقا سید حسن تقی زاده - بموجب فرامینی که دولت بباریاب حقوق داده اگر داشت باید تمام و کمال بدهد ولی چون ندارد می گوئیم باید کسر شود بآن اندازه که ندارد باید کسر گفته شود

حاج میرزا آقا - این که میگویند اردو

آنها تیکه بیک اندازه دارند می توانند از این کسر صرف نظر نمایند اما سر باز و مأمورین را باید تمام دادولی باین حال از مأمورین خارجه اشخاصی که ثروت دارند استمدای کنیم که صرف نظر کنند اما آن قلم های درشت هم باید فهمید که کدام میتوانند نگیرند و هر کدام فقرشان زیادتر از فقر مملکت است باید داده شود

اسدالله میرزا - عرضی که بنده میخواستم بکنم آقای مستشار الدوله گفتند میخواستم عرض نمایم آنچه وکیل التجار گفتند نظرشان بامورین روسیه و عثمانی است که فی الجمله دخل دارند ولی در سایر نقاط فرنگستان امداد دخل ندارند

آقا میرزا محمود - از قرار معلوم سه مسئله مطرح شد یکی مخارج مأمورین خارجه که ایداً اطلاع و رایی ندارم دیگر در باب حقوق ارباب حقوق که مستأصل هستند در حقیقت هر چه زودتر باید داده شود و نیز باید ملاحظه شود که این وجه بشام میرسد یا خیر یا این که جمعی اول میآیند میگردند و بعد باقی میمانند باید این مطلب را کمیسیون ملاحظه نماید

آقا میرزا ابوالحسن خان - این که گفتند بعضی از مأمورین خارجه هستند که تمول دارند و محتاج بموایب نیستند کم و کسر شود اعتقاد بنده این است که باینگونه اشخاص باید زودتر داد زیرا که آنها چندان در مقام حفظ شئون دولت نیستند و وقتی خواستند یکی از آنها را بجای دیگری بگذارند فوراً خواهد گفت که موافق من نرسیده آن وقت باعث بد نامی دولت میشود چنانچه مثل این را از مأمور بروکسل مشاهده کردیم پس باید حقوق این گونه اشخاص را زودتر رسانید

مستشار الدوله - بآن وجهی که فعلاً از بعضی جاهام صورت داده شده ممکن است که تومانی پنجهزار داده شود و بیا کسر هم تومانی ده داده شود

ادیب - عقیده بنده این است که با افراد نظام و سایرین تمام تومانی پنجهزار داده شود

حاج سید علی الحسن شهبانی - افراد نظامی را باید تمام داد تا خدمت کنند

حاج سید نصر الله - با افراد نظام باید تمام داد

آقا سید حسین - این سر باز و افراد نظام اغلب داخل نظام نیستند سر و دونه را شصت نفر بفرج میدهند مقصود جناب ادیب هم همین است که این طور نشود

آقا میرزا محمود - باید ملاحظه کرد وقتی که تمام موافق سر باز را بدهند هیچده تومانی میشود آیا انصاف است بگویند آنرا هم نصفه بگیرند

وکیل التجار - البته این ملاحظاتی را تماماً کمیسیون کرده و باید دیگر این طور تقلبات که سابق بوده در کار نباشد و حقوق مأمورین خارجه را هم باید تمام داد و از آنها کارخواست که اگر خیانتی کردند بمجازات برسند و عقیده بنده این است که انشاء الله بعد ما حقوق افراد قشون بلکه زیادتر برسد

که برات در دست دارند باید ملاحظه کرد که کمیسیون کافی است و خدمتشان ظاهر شده است بیاید تمام داد و کسبتیکه بوسیله و توسط معروف شدند و ذی حق نیستند باید نداد اشخاصی را هم که استحقاق دارند باید تمام داد و بدهد از اغنیای باید خواهش کرد که عیال مملکت مقروض است صرف نظر نمایند مقصود اینست تفکیک شود اشخاصی که ذی حق هستند تمام داده شود بهر حال باید سعی کرد که جمع و خرج مملکت موافقت کنند تا حال میگوئیم که گمرک و مالیات و غیره حرام است برای این که نه در گرفتن ملاحظه داشتند و نه در دادن در همه افراط و تفریط بود ولی حالا که مشروطه است و تمام کار را باید از روی عدالت کرد پس باید هم در گرفتن هم در خرج کردن ملاحظه کرد

میرزا مرتضی قلیخان - گویا باندازه که باید گفتگو شود مباحثه شده است خوبست نتیجه گرفته شود اولاً حقوق یونت لیل را باید داد یا خیر رای گرفته شود و ثانیاً در صورت دادن آیا پنجهزار داده شود یا زیادتر داده شود

آقا سید حسن تقی زاده - عمده چیزی که باید مباحثه شود اینست که میان این دو مطلب باید معلوم شود می گوئیم از همه چیز باید صرف نظر کرد و فقط مکتب و عدم احتیاج را ملاحظه کرد هر کس می تواند صرف نظر کند باید باو نداد و بآنها تیکه احتیاج دارند باید داد آن نکته هم که آقا میرزا محمود گفتند که بینیم این پول کفاف می دهد یا خیر آنهم باید ملاحظه شود

آقا میرزا ابوالحسن خان - این رای صحیح عاقلانه است ولی ما نمی توانیم بآن دلیلی که گفته شد بسفرای خود چیزی ندهیم بملاوه بعضی هم حقوق خودشان را بصرفا فرخته اند و گرفته اند چه باید کرد

آقا سید حسن تقی زاده - عمل سرانهارا باید گذشته دانست آنها گرفته اند

آقا میرزا ابوالحسن خان - پس آتوق چیزی نمی ماند

مستشار الدوله - این قاعده اساسی که آقای تقی زاده گفتند خیلی خوب است ولی از باب مأمورین خارجه و سفرای مساعورات خواهیم افتاد وقتی می گویند که فلان سفیر دوازده هزار تومان استصوابی و موافق دارد تمام موافق خود را نیست بلکه بعضی مخارج و موافق اجزاست و قتیکه کسر گذاشته شد لابد سفیر هم از اجزا کسر خواهد نمود پس فقط میماند موافق رکابی سفر را در این خصوص باید ملاحظه شود اما آن استصوابی کلیه مخارج سفارت خانه است نمی شود کسر شود

وکیل التجار - سفرانی که در مالکند در دست هستند صحیح است باید آنها را دولتی بدهند بعضی هستند که من خودم می دانم از عمل تذکره چقدر می برند که اضافه از موافق آنهاست و باید آدر بوجه مانیت و هیچ نمی دانیم پس نباید بآنها داد

آقا سید حسین - مخارج و حقوق اجزا چطور آنها را که باید داد

بحر العلوم - این ترتیبی که گفته شد که هر کس بضااعت دارد ندهند و هر کس بضااعت ندارد بدهند تشخیص این مطلب خیلی مشکل است

آقا سید حسن تقی زاده - شما باید رای در حکم بدهید تشخیص در موضوع با کمیسیون است

لایه تمام آنها را ملاحظه خواهند کرد

احسن الدوله - گمان میکنم در مملکت ما آنها که قشون ترند محتاج ترند و بواسطه بعضی تقدیرات مخارج زیاد تر است پس خوبست باین تر از صد تومان گرفته تا بالا تر برسد بجه و از پنجهزار هم باید خیلی متشکر شوند

آقا سید حسن تقی زاده - اینکه گفته شد از باین شروع بشود این را نمی شود میزان قرار داد زیرا که ممکن است یک نفر دوست تومان مواجب داشته باشد و هیچ هم محتاج نباشد و یکی صد هزار تومان داشته باشد و محتاج باشد

حاج سید نصر الله - این مسئله خوب است اما اگر بشود تحقیق شود

حاج امام جمعه - اینکه باید ملاحظه غنی و فقیر شود خیلی سخت است و پس از تحقیقات کمیسیون باید یکی افلاس نامه بدهد و یکی ندهد این ترتیب صحیح نیست و کلیه این حقوق دو قسم است یکی از اداء خدمت و یکی تفضلی باشد خدمت را جلو انداخت و مأمورین خارجه هم آن طور که وکیل التجار گفتند نظر ایشان بچند نفر است حقوق مأمورین خارجه دو سال است داده نشده باید تمام داده شود و بالاخره عقیده بنده این است حقوق اشخاصی که استحقاق دارند از سر باز و نوکری مأمورین خارجه که خدمت میکنند تمام داده شود و بآنها تیکه تفضلی داده شده تومانی پنجهزار داده شود

مستشار الدوله - آنچه از باب مخارج است باید تمام داد از باب جیره و مواجب هم نباید کسر شود پس سر باز و صاحب منصبان قشون را باید تمام داد اما آنها تیکه معض تسهیل وصول داخل در قشون شده اند باید کسر نمود اما از آن قلمهائی که خیلی درشت است باید خواهش شود که ببا تومانی پنجهزار بگیرند و با صرف نظر کنند

احسن الدوله - خوبست آنچه در کمیسیون مایه تصویب شده روی کاغذ بیاید

رئیس - آخر رای چه شد

صدیق حضرت - همان است که جناب مستشار الدوله گفتند

رئیس - پس خوب است نوشته شود و رای گرفته شود

اسدالله میرزا - از باب حقوق سر باز از سابق قریب سیصد هزار تومان داده شده و یک روز هم صحبت شد که باید نظارت شود که با افراد قشون داده شود بعد گفتند چون وزیر مسئول داریم لایه با افراد قشون خواهند رسانید حال خوب است کمیسیون مایه در این باب تحقیق نماید که این پول با افراد قشون رسیده است یا خیر

آقا سید حسن تقی زاده - در اول امر که میخواهند قرض نمایند و صورت قرض دولت را آوردند دوست هزار تومان صورت دادند قریب سیصد هزار تومان پول داده شد هنوز آن دوست و شصت هزار تومان باقی است

میرزا سلطان - حقوقی که از اول سال بقتون داده شد قریب شصت هزار تومان حاجی دبیر الدوله تومانی پنجهزار خریده است و حقوق اجزای خود را گرفته است

رئیس التجار - دوست و شصت هزار تومان پول گرفتند و بایب السلطنه تومانی صورت خرج داد در صورتیکه معلوم نیست چه شده است

آقای میرزا محمود - گزاف ادولای پیش وزیر لشکر بود و از این ترتیب خوب اطلاع دارد از او تحقیق شود.

وکیل التجار - دو یکی دو موضوع تحقیق شود تا معلوم گردد والا بصرف گفتن فائده ندارد.

وکیل الرعایا - خوبست بعد از این کمیسیون ما اعمال خود را ماه بیا اطلاع بدهند تا معلوم گردد.

حاج امین الضرب - آنچه کمیسیون کار میکند نتیجه را بمجلس اطلاع میدهند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - مگر اینها منتظرین مجلس نیستند فقط حقی که شما دارید همین است که ماه بیا راپورت کارهای خود را بمجلس بدهند.

اسدالله میرزا - خوب است نتیجه گرفته شود اینکه عرض میکنم راجع بوزیر جنگ است آقای میرزا سلیمان خان سررشته دار کل قشون از تمام اینها بصیرت دارند خوبست از ایشان صورت بخواهید و بکمیسیون ماله داده شود و بعد از تجدید نظر تحقیق شود.

بحر العلوم کرمانی - حکمران هم از ایالات معتبره ایران است چرا از او کلاهی آنجا نباید در کمیسیون ماله کسی باشد جناب آقای میرزا حسن سالها در تحصیل خانه ماله کرمان بوده است و خیلی مربوط بمالیات کرمان هستند خوبست بمجلس تصویب کند ایشانهم جزو کمیسیون باشند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - کمیسیون را باید بمجلس انتخاب کند و باید ملاحظه نماید. بعقد بنده از هر ولایتی يك نفر که ربط بماله آنجا داشته باشد انتخاب شود و کمیسیون هم باید هر چند ماه بچند ماه تغییر داده شود.

حاج امین الضرب - نتیجه در باب حساب قشون چه شد؟

آقای سیدحسین - از وزارت جنگ باید صورت این سیدمزار تومان و کسری راخواست.

حاج امین الضرب - اگر هم متفق هستید با داداش شود که بوزیر جنگ اطلاع داده شود.

وکیل التجار - صورت را باید خواست تا تمام اشخاصی که مسئول این کار بوده اند تا با دقت رسیدگی شود مجازات هم باشد.

وکیل الرعایا - خوب است اشخاصی که مسئول هستند در بین مجلس یعنی جواب بدهند و مصرف را بپرسند.

آقای میرزا افضلعلی آقا - آقای میرزا ابوالحسن خان گفتند که کمیسیون باید همین طور باشد اما کمیسیون باید کار خودش را بمجلس بیاورد و معلوم کند وقتیکه تصویب شد آنوقت مشغول میشوند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - یعنی باید نتیجه راپیاورند.

آقای میرزا افضلعلی آقا - کمیسیونی که کارش بمجلس نباید آخرش این طور مذاکره میشود که نتیجه ندارد.

حاج امام جمعه - جزء جزء کارها که قبل از اتمام مجلس تصویب و ترتیب میدهند که کار تمام شده باشد نتیجه اش بمجلس بیايد ايستد که کسی مسبق از ترتیبات و مقدمات مطلع نیست.

آقای سیدحسین قلی زاده - خوب شد که این حرف بیايد آمد و خوب بود که گفته باشد جزء جزء را صورت بدهند ولی خوب است يك قدری دقت کرده بینند که اگر بنا باشد جزء جزء صورت راپیاده نمیشود مثلا دستور العمل هزار و سیصدویست و پنج خوانده شود که گذشته از طول زمان هیچ مطلب دست نمی آید اینها اینکه بیرون نویس شده است باید رجوع بشود باز در اینصورت مجلس نمیتواند اطمینان حاصل نماید زیرا که خیلی چیزها بیرون نویس شده و بعضی چیزها که بنا باشد در آید در اینصورت مجلس نمیتواند از روی واقع رعایت حقوق مردم را بکند بلی باید بمجلس از کمیسیون بپرسد که شما چه چیز را مانده قرار داده اید و باین طور رفتار کرده اید آنوقت خواهید گفت که مجلس ما را انتخاب کرده که دخل و خرج مملکت را مساوی نمایم بهر حال نمی شود تمام کتابچه ها را آورد و خواند و بآن ترتیب بکسکال هم زیادتر طول میکشد.

حاج امام جمعه - اینکه میگویند کسر بشود معلوم است کس هم باید بشود ولی گفتگو در کیفیت کسر است که چه طور باید کسر بشود من عقیده ام این است که کمیسیون پس حسب ماموریت که از مجلس دارد نتیجه را باید بمجلس بیاورد.

آقای سیدحسین قلی زاده - کمیسیون نتیجه کسار خود را بمجلس بیاورد اما جزء جزء نمی آورد.

صنایع الدوله - چون کار کمیسیون ماله جزئی نبود که زود بمجلس بیايد نتایجش بمجلس مایه بصورت خلاصه آن این است که اینقدر مملکت مالیات دارد و اینقدر مخارج دارد و اینقدر کسر دارد ماین طور کردیم که مساوی شود حالا باید فهیبد که این بوله را مردم برای چه میدهند آیا از روی قانون داده میشود یا هوای داده میشود اگر هوای داده می شود برای چه میدهند اولاً آمدندی که این مالیات را میدهند برای این بدهنده کمال و جانفش در امنیت باشد.

حاج امام الاسلام - تمام این فرمایشات سرکار راجع بقبل است زیرا که هنوز کمیسیون ماله عمل خود را تمام نکرده پس از آنکه عمل خود را تمام کرد آن وقت باید بینند که از روی چه اساسی کار کرده ما دوسه داریم یکی اینکه جمع و خرج مملکت باید مساوی باشد یکی هم غلط نامه است که افراط و تفریط شده و وقتی غلط نامه خوانده شود همه تصدیق خواهند نمود که باید این افراط و تفریطها کسر شود.

حاج امام جمعه - صحبت در این بود که باید چیز را تصویب کرد که انسان مسبق باشد تا کار تمام نشود نمیشود تصدیق کرد.

حاج محمد اسمعیل آقا - آنچه جناب صنایع الدوله گفته از آن روشن تر و واضح تر نمیشود حالا باید فهمید که مستحق و غیر مستحق کیست آنها که از پیش بردند هیچکدام مستحق نبودند والا امروز چند وقت است که میخواهند سه فوج تهیه کنند نمی توانست پس آنها را باید از سر مرتب کرد.

صنایع الدوله - تمام فرمایشات صحیح است و تمام اموالات این مملکت قابل اصلاح است یعنی غلط بوده باید تصحیح کرد اما همه میدانید که امورات تدریجی الحصول است و امروزه تمام نظر بهمان شش کرور کسر محل است که بیک اندازه اصلاح شد عجالت همین طور خوب است و راپورت آن را هم بمجلس خواهند داد و ملاحظه خواهند فرمود و اینکه جناب حاج امام جمعه گفتند که بجزئیات باید رسیدگی شود خیلی خوب است ولی ممکن نیست بهلت اینکه چهار هزار فرد است و روی هم هر کدام دارای ده اسم است نمی شود در باب هر کدام گفتگو کرده رای گرفته شود خیلی طول میکشد.

آقای میرزا افضلعلی آقا - مقصود این است که مجلس باین طور که کمیسیون از اول رسیدگی و ز را کرده نظر نخواهد کرد در چند قلمی که کم و کسر شده است باید بینند بمذات است با آنه.

اسدالله میرزا - همه می دانند که در این مملکت اکثری هستند که امور معاششان از حقوق دیوانی میکردند اگر نرسد مستاصل می شوند در این صورت کمیسیون ماله یکوقت می شود که از برای دادن دستور العمل اسما و اتمام آن معین نماید که مردم بپایند.

آقای سیدحسین قلی زاده - تا آخر زمین تمام می شود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - تلگراف شیراز هنوز بمجلس نیامده که من سؤال و جواب کنم اما چیزی که بن نوشته شده است این است که این مسئله مشه حب و بغض پس قوام است نه صحبت مشروطه در این جا صحبت مشروطه کمتر میشود و از اینرو سید عبدالعزیز لاری را خواستند و او تفنگچی دادند که این حرکات را بکنند حالا وقتیکه آن تلگرافات شیراز آمد این تلگراف در مجلس خاص خوانده میشود.

آقای سیدحسین - چیزی در باب استعفاي محتشم السلطنه خوب است نوشته شود که خیلی اهمیت دارد (لايه از طرف انجمن آل محمد رسیده بود که از مندراجات جریده حبل المتین اظهار دلالتی و استدعای توقیف کرده بودند قرائت شد).

حسنعلی خان - مجلس اگر قانونا بخواهد در باب روزنامه حبل المتین دخالت میکند و الا بحرف این انجمن و سایر اجنبتا کاری نخواهد کرد.

حاج سید نصرالله - من با کسی فرض ندارم ولی حبل المتین چرا مطالب پرپرور مرا تعریف کرده است و محل بحث قرار داده است ما در راه تحصیل این مجلس راجعاً برده ایم باسم شریعت این مجلس را گرفته ایم چرا باید مطالبی درج شود که مستسک بدست دیگران بیفتد مگر نمیتوانید که روزنامه مایه حیات و منعت يك مملکت است بلید قلم روزنامه نویسی پاک باشد.

صدیق حضرت - وقتی که روزنامه سورس را قبل توقیف شدن عرض کردم که بفرمایند توقیف يك مجازاتی هم در بین باشد (کاغدی از انجمن خراسانیان رسیده بود قرائت شد مشر بود بر این که اگر وزیر نظام برپاست قشون خراسان از طرف مجلس می رود صحیح است و الا بچه قانونی می رود قانون وزارت جنگ هم که نیست) (گفتند این اظهار صحیح است)

وکیل التجار - چون آنجا قدری امن است و

افتقارش ندارد این است از قراریکه شنیدم او راپورته میکند از برای همین مطالب از قرار مذکور وزیر جنگ راضی نبود ولی گفتند باید برود.

حاج سید عبدالعزیز شامهانی - با ارسال که این ترتیب نبود رقتن سه ساله راجعاً اسباب خسارت و ضرر اهالی آنجا شد.

حسنعلی خان - باید معلوم شود که ماموریت قشون و نظام با کیست اگر این طور است هیچ وزیری نمیتواند خود را مسئول بداند.

رئیس - اینها هم همین طور نوشته اند که تصویب وزیر جنگ است یا خریدار باید یادداشت شود که از وزیر جنگ سؤال شود (لايه از خراسان اسلام قرائت شد که اجازه مرخصی خواسته بودند بروند رشت و معاونت نمایند)

محقق الدوله - خوب است اقدام نمایند که بموجب نظامنامه نوانس و کلاهی آنجا را انتخاب کرده بانخودشان بیاورند.

(مجلس ختم شد)

مذاکرات پد شنبه ۱۶ شهر رمضان ۱۳۲۰

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات سه شنبه ۱۴ آرای آقای حاج سید نصرالله قرائت کردند.

نایب رئیس - لایحه که در باب دادن حقوق از کمیسیون ماله نوشته شده است قرائت شود اگر تصویب میکنند که بگردد والا هر طور صلاح میدانند همانطور شود (قرائت شد ترتیب باینصورت چون از بابت سنوات قبل از حقوق صاحبان حقوق مینوی مانده بود و طبقاً تکرار باب از روی اضطرار و استیصال در صدد مطالبه برمی آمدند و از جهت ضیق ماله هم تمام حقوق آنها ممکن نبود پرداخت شود کمیسیون ماله چنین تصویب کرد که از بابت بقایای پونت قبل اولاً مواجب و جیره قشون و صاحب منصبان داخله قشون و مامورین وزارت امور خارجه که مقیم در ممالک خارجه هستند بالتمام باقاصط داده شود تا باین حقوق صاحبان مستعمری از قرار تومانی پنج هزار داده شود تا لایحه طلب بیوات قلمهای بزرگ که محتاج باین محل مخصوص نیستند بماند را بساً مواجب های شخصی صاحبان ادارات محتاج بنظر ثانویست.

آقای میرزا افضلعلی آقا - این مطلب باید معلوم شود که این طلب راجع است بیونتیل یا نه دیگر اینکه این اقساط توضیح شود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - چون این پول حالیه شاید کفاف ندهد این است که نوشته شده است باقصاص داده میشود البته تا سه قسط یا چهار قسط داده میشود شما باید دادن را تصویب کنید و انگهی دادن اقساط تکلیف مجلس نیست او با وزارت ماله است اگر وجهش حالا کافی است یکدفعه بدهد.

لسان الحکما - عقیده بنده همین است که ترتیب دادن حق مجلس نیست فقط تصویب در دادن با مجلس است.

وکیل التجار - کدام است اگر اقساط را بمجلس بداند ضرر ندارد بجهت اینکه شاید چهار سال طول بکشد یا اینکه انتهای آنرا معین کنند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این قسط را بدهد میشود معلوم کرد.

حاج امین الضرب - کدام این است که حالا گفتگوی اقساط فائده ندارد.

حاج امام جمعه - آیا بیبین این استراض از داخله را بجهت دادن خروجه این حقوق مجلس رای داده یاخیر؟

نایب رئیس - جلی اگر در نظرشان باشد در چند روز قبل رای داده شده بمالام برلی ایست که بیبین این پول داده شود یاخیر؟

آقای سیدحسین قلی زاده - بنده احتیاجم این است که مجلس دو کلا خوب بود اول بدانند که پول چه قدر دارند و قرض چه قدر دارند آنوقت شروع باین کار کنند یعنی اول بدانند این وجهی که دارند کفاف بتمام حقوق قشون و مامورین خارجه و سایرین در تومانی پنج هزار مینماید یاخیر تا بمطوری نشود که کفایت نکند و توفیق فساد شود.

وکیل الرعایا - گفته شد که در قرض از برای سفر او مامورین خارجه و سایر ارباب حقوق کافی است منتهی این است که این دو کرور جمع نشده است.

آقای سیدحسین قلی زاده - حرف دو کرور با بیشتر نیست بلی هر چه ممکن باشد باید قرض کنند ولی باید دانست که این پول میرسد یاخیر؟

آقای میرزا ابوالحسن خان - این سوالیست که آقای قلی زاده از خودشان میکنند زیرا که باید کمیسیون ماله بدانند که قرض چه قدر است و چه قدر هم باید داد.

آقای سیدحسین قلی زاده - کمیسیون ماله میدانند قرض چه قدر است و چه قدر میتوان داد آنهم ممکن است که تمین شود ولی اینکه چه قدر پول داریم نه کمیسیون ماله میدانند و نه مجلس.

آقای میرزا محمود - بنده مخصوصاً در روز که صحبت شدیرسیم از مستشار الدوله فرمودند تخمیناً سه کرور بوده حالا که نصفه داده می شود هفتصد و پنجاه هزار تومان میشود سیصد هزار تومان رسیده باقی هم از بعضی وصول میشود تریباً مطمئن حاصل میشود.

حاج محمد اسمعیل آقا - در بار سال پس از گفتگوی زیاد قرار شد که استراض از داخله بشود و همین اندازه که قرض میشود در این بین وزیر ماله طوری بنمایند که بیک اندازه حقوق ارباب حقوق رسیده باشد.

حاج امام جمعه - اینقدر حاجتی که بماله و پول داشتیم بعد از زحمت های زیاد فکری که کرده اند گفتند که بانکی تشکیل شود که اسباب راحت باشد بعد از فکر زیاد این بود و این هم اسباب خیلی آسایش بود چون پول نبود گفتند از داخله استراض کنند بولی هم که از داخله تهران بدست آمد همین بود حالا آیا بعد از دادن این پول در فکر بانک هستند بلینستند اگر هستند که بانک بی اسباب مینماید اگر بخواهند از خارجه قرض کنند که نمی شود در داخله هم که پول نیست و دیگر کسی پول نمی دهد حالا سؤال میکنم اگر این پول را دادید کار شما اصلاح میشود یا نه شما هزار کار دیگر دارید از خارجه هم که نمیشود قرض کرد چه قدر داشت این دو کرور را با آن يك کرور میگذاشتید در بانک و بواسطه اعلان بولات هم چند کروری جمع میشد دوسه کرور هم وزیر ماله بدهد باین شش کرور بانک را تشکیل بدهد آنوقت اخره ماله شامرتب میشد ولی باین ترتیب با زمان است که بود و این هم هست که از همه واجبتر دادن حقوق است بولی باید ملاحظه

کرد که فردا بمبتلا بیک زحمت بزرگی نشوم.

مستشار الدوله - فرمایشاتی که آقای حاج امام جمعه در باب بانک فرمودند صحیح است و تمام مطابق است با آن چیزیکه در این چند ماه گفته شده ولی افسوس که بانک تشکیل نشده و آن هم بواسطه فقدان وجه بوده و این طور هم که ما را مجبور بقرض داخله نموده معاشناشد استیصال ارباب حقوق است بلی اگر شدت استیصال آنها نبود البته آن وجه اشرفی و این استراض را با آن دو کرور یا علاوه بر بانک میگذاشتیم اما در باب اشرفیها امساله بعقیده بنده بواسطه بعضی احتمالات باید باشد بجهت بعضی مخارجات لازمه پس فقط بولی که فعلاً هست همان استراض داخله است از بیات ماله هم ممکن نیست همراهی بیانات بشود زیرا که هنوز يك قدری کسر محل داریم و شدت استیصال ارباب حقوق باعث شد که این استراض از داخله شده تا گروهی از اهل طهران و خارجه از طهران آسوده شوند هر گاه بنا باشد که این پول را بگذاریم بیانات و حواله ارباب حقوق را آنجا بدهیم شاید تا دو سال دیگر هم بانک تشکیل نشود و انگهی باین ترتیب که کمیسیون قرار گذاشته داده شود آنها بطور های دیگر از ما بگیرند بطور که تویچی ما در جای دیگر متحصن شده و وجهی گرفتند و همچنین قاجاریه و غیره پس باین ترتیب که این قرض داده شده و مجلس از این استراض خلاص گشته از روی دقت و فرصت تشکیل بانک خواهد کرد.

حاج امام جمعه - در اغلب مطالب شما بنده هم شریکم ولی اینکه گفتید بدو کرور سه کرور بانک تشکیل میشود بنده میگویم این دو کرور که در طهران موجود است اگر بولات هم اعلان شود البته بمقدار ده کرور دوازده کرور جمع خواهد شد آنوقت با این وجه بانک تشکیل میشود و اینکه يك کرور اشرفی احتیاجی داریم البته روز بآن محتاجیم ولی چون حالا ملاحظه بیک طرف میکنید که هر روزه نشود از او گرفت اما وقتی بانک ملی شد هر وقت محتاج شدیم ممکن است حاکم دارد در این منم شریکم چنانچه پیش هم گفته شد ولی يك مقداری از ماله امساله گرفته شود که کار راه بیفتد و اما اینکه حقوق بونت ایل داده شود صحیح است خیلی هم مهم است ولی اگر بشکل بانک مهادید بهتر بود تا کسی باید در پرده گفت غایت قوت ما در استراض داخلی همین بود این را هم کردیم حالا که این تمام شد فردا اگر بولی لازم شد از کجا راه میاندازید شاید محتاج بفرستادن قشون شدید آنوقت چه خواهید کرد ماله هم که امساله کسر دارد.

آقای میرعماد - همین بولی که بر دم داده میشود از آنها گرفته میشود در بانک می آید.

آقای میرزا ابوالحسن خان - عقیده بنده این است که ما نمیتوانیم مطمئن شویم که يك بانک صحیحی داشته باشیم که اسم بانک روی او بگذاریم چنانچه الان يك سال است گفتگو میشود اما اینکه گفته شد این پول در بانک گذاشته میشود محل این پول هم هنوز خالی است و موجود نیست.

مستشار الدوله - با آرزو نمیشود کار را درست کرد گشته این استراض دو کرور نیست

و بر فرض هم يك كروزر يا دو كروزر بشود نقد نيست زيرا كه بواسطه كسادى بازار و نبودن وجه نقد اين اشخاص كه قرار دادند قرض بدهند گفتند قیوض تمبر کرده را بدهند ما هم بلاحظه اينكه كار راه اندازى شده باشد قبول كرديم اين استقراض كه يك كروزر و نيم يا دو كروزر تمام پول نقد نخواهد شد آن اشرفى ها هم گویا سكترازيك كروزر بشود و از باب ماليت هم كه فرموديد در چند ماه قبل با حضور وزرا صحبت شد قدرى از ماليت گرفته شده بيايد داده شود آنوقت چهارماه از سال گذشته بود و الان هشت ماه گذشته ديگر ارباب حقوق نبيگزارند ما فكرى ديگر نمانيم و حق هم دارند.

حاج امام جمعه - منم تصديق دارم كه بانك نمانيم ولي ميگويم كه بيايد تابانك تشكيل نمانيم اينكه اكنم دو كروزر دربانك بگذاريم بلاحظه اين بود كه بعد از اعلان بشارت و اجازت ده بىست كروزر جمع خواهد شد و وقتى كه بانك دبير مشورت خواهد داشت بلكه از خارجه هم ميتواند قرض كند حالاهم درمدين دارالخلافه مؤسسين تشكيل كند و حقوق هم با آنها حواله داده شود كه از آنها گرفته شود.

حاج محمد ابراهيم - بنده ميگويم همانطور كه دولت قرض دارد طلب هم دارد آن قرض داده شود آن طلب هم از كسانى كه بدهكار هستند گرفته شود و دربانك بگذارند.

آقا شيخ حسين - صحبتى كه در اول شد بر طبق عمل بانك نداشت خورده خورده صحبت بانك بمان آمد بر پرور صحبت شد كه يك جمعى يك پول بولى دهند كه ارباب حقوق داده شود و آنگهى صحبت بانك اينجا نبايد بشود اولاً بايد حقوق مردم داده شود و بوجه مملكت هم درست شود كه همه مردم بدانند مجلس بوجه مملكت را درست کرده آنوقت تشكيل بانك كند.

آقا سيد حسن تقى زاده - وقتى كه در باب چيزى راى داده ميشود بيايد تمام شرايط آن ملاحظه كرد و وقتى كه بنام قرض شود گفتند نه و بيقيد بدهد اينكه بايد پولى از داخله گرفته بيايد ارباب حقوق بدهند هيچ حرفى نيست و ابدأ بايد داخل بانك نشود و بهمين جهت كه مخلوط نموده اند مسئله قرض و بانك را تا حال مسئله بانك لايتجلى مانده و گفته شده كه در هر مسئله كه راى داده ميشود بايد تمام شعب آن ملاحظه كرد ما طرفى داريم يعنى قوه اجرائيه وقتى لازم شد استقراض شود مثل قانون اساسى بايد قانونى شده اول راى گرفته شود بعد شروع بقرض شود و خرج را بايد دولت معين نمايد در اكثر جاهام معمول است كه خرج صورتش از آن طرف ميايد و بعد از تصويب مجلس دولت هم او را تصويب ميكند پس مجلس بايد بدانند چه قدر پول حاضر است و چقدر قرض هست كه اين پول بر آن قرض تقسيم شود.

وكيل التجار - اينكه حاجى امام جمعه گفتند كه اينجا دو كروزر جمع شده و اگر بساير ولايات اعلان شود بىست كروزر جمع مى شود بنده بگو منكر اين ترتيب هستم زيرا كه بوديد و ديديد كه بچه شكل اين پول گرفته شد و نميشود اين بچه ها را هم سرگردان كرد بايد بانك را داد و بعد از فرصت ميتوان بانك را تشكيل كرد.

رئيس - پول هم اين اندازه نيست فريب چهار صدمزار تومان است آنها هم آن طور كه گفتند اغلب

قبض است -
آقا سيد حسن تقى زاده - اين نكته را لازم است بايد دانست كه آن قبض ها را بايد از روى تعييق وقت قبول كرد كه صحيح باشد.

آقا ميرزا ابوالحسن خان - كسر بانك تشكيل ميشود من هم شريك آقاى حاجى امام جمعه بودم ولي چون ميعانم اين بانك با اين زودىها تشكيل نميشود و اين استقراض با اين مقدار قابل مذاكره مجلس نيست.

مستشار الدوله - يك مرضى مينامم اين ترتيبى كه آقاى تقى زاده گفتند در تمام دنيا همين طور است ولي بدبختانه ما در اين مملكت بايد در اكثر جاها بقرضا رقتنا نمانيم دو كروزر و چهار صدم هزاره كسى طلب ارباب حقوق است و بايد از پولها اينكه داده شود بپردازند و اين هم هنوز معلوم نيست و بر قرض معلوم شد و اين پول كفاف نداد البته از طبقات ديگر هم بايد قرض نمود.

آقا ميرزا فضلعلی آقا - كه ما اين است بقدر كفاف صحبت شد راى گرفته شده.

رئيس - بلى و بيقيد شما كفايت است ولي اكثر قابل مذاكره ميدانند اما چاره چيست اضطرار مردم نميگزارد.

حاج امام جمعه - اين ترتيبى كه آقاى تقى زاده گفتند بايد دقت نمود و طرف توجه است بايد اين پول را بيايد طلب ارباب حقوق معلوم شود.

آقا شيخ حسين - وزير ماليه خودش گفت كه بايد ملاحظه كرد كدام قبض صحيح است و كدام غير صحيح است.

حاج سيد نصر الله - تمام اين بيانات صحيح است بايد مراعات قانون را كرد ولي در صورت ضرورت چه بايد كرد.

آقا سيد حسن تقى زاده - من ميگويم حالا كه راى ميدهيد ميگويم يك قسمت بزرگ از حقوق مردم مى ماند و اسباب مفسده ميشود همين قدر بايد بدانيم كه پول موجود قرض چه قدر است كفاف ميكند يا خير ميترسم كه يكه بقصد راى داده شود و نقد نصف يا ثلث نماند و پس بايد از اول تخمين كرد تا معلوم شود.

رئيس - پول بيش حاج امين الضرب است قیوض هم دو كميسيون ماليه است شما چنان بايد تا امشب بدانيد كه چقدر گرفته شده و حال آنكه بر شما بايد مكتوف باشد اما در باب اينكه طلب ارباب حقوق تقديماً چقدر است اينجا گفته شد و دو كروزر و چهار صدم هزار تومان از اين هم قدرى كسر مى شود.

مستشار الدوله - اولاً در باب حقوق قشونى و مامورين خارجه در راى نوشته شده كه بسط داده شود و از باب ساير ارباب حقوق از نو كر باها و غيره ممكن است اين را هم بدو قسط كه يكى دو هزار ويكى سه هزار داده شود كه آن احتياطي كه آقاى تقى زاده ميگويند رعايت شود.

حاج امين الضرب - قیوضى كه از كميسيون

ماليه رسيده است قريب سيصد هزار و كسى بنم رسيده است كه آنهم دوازده هزار تومانش مال صرافها است كه بايد نقد داده شود و قريب چهل هزار و خورده قیوض توماني پنج هزار است باقى هم تا حال هر چه مطالبه شده است هنوز جواب داده نشده است.

آقا ميرزا ابوالحسن خان - اينكه ميگويم براى اين است كه نبايد اينگونه صحبتها بمجلس بيايد بايد در كميسيون ماليه مذاكره شود با حضور وزير ماليه.

مستشار الدوله - كدام وزير ماليه ؟
آقا ميرزا ابوالحسن خان - اگر نماند درست كنيد.

آقا سيد حسن تقى زاده - كميسيون بايد راى خود را بمجلس بياورد و از آنجا كاهى هم بوزارت خانها برود قرض اين است كه بايد اين وجه را بقط داد كه يكدهم هجوم بياورند. و يكى اينكه كذاست بايد با آن كسانى كه مستحقند داده شود و اينكه گفته شد اين قیوض درست دقت شود كه صاحبان آنها چه اشخاصى هستند و بچه نحو گذران و معيشت آنها ميشود آن اندازه داده شود.

حاج سيد نصر الله - از روى قانون بايد معين شود كه چقدر قرض داريم و چقدر پول داريم ولي در موقع ضرورت وقت تنگ نميشود رعايت قانون شود امروزه تمام ارباب حقوق چشمشان باين مجلس است كه چيزى با آنها داده شود و ضرورت از آنها است حال به بينيد بچه مقدار وجه طور ميشود آنها را ساكت نمود بفرمايد شما كه چه مقدار پول داريم وجه مقدار با آنها داده بشود كه ساكت شوند.

آقا سيد حسن تقى زاده - بنده ميگويم و الا نمى توانم از اينجا بيرون بروم تمام اين مردم بايد دولت را مشول خود بدانند پول را از يكى بگيرند مواجب را از يكى ما نبايد بگردن بگيريم كه پول تهيه نمانيم با نان بدهيم كه فردا مردم هادت كنند مردم بايد دولت را مشول بدانند اگر دولت نماند فكر دولت بكنند كار مجلسى فقط اينست كه بيبند دولت چه كار ميكند و كار را بايد دولت به مجلس ارائه بدهد.

حاج سيد نصر الله - تمام اين ها صحيح است ولي ترتيب صحيح نماند شما ببينيد در اين چندماه هيچ مجلس يك روزى از روى وظيفه خود رفتار كرد.

حاج محمد اسماعيل آقا - چرا بايد رفتار نمايند همين ترتيب را توسط وزير ماليه معمول داريد.

حاج سيد نصر الله - شما در يك بيانيه واقع شده ايد كه ادارات شما ترتيب نماند و مى خواهيد ترتيب بدهيد چه بايد كرد ؟

آقا سيد حسن تقى زاده - ترتيب ادارات و كابينه باشخص شامست هر وقت صحيح نيست بايد تغيير بدهند و مجلس عزل آنها را بخواهد.

آقا ميرزا ابوالحسن خان - حالا كه كابينه صحيح نداريد مجلس لا بد بايد مداخله كند و بگويد الان چند ماه است كه در اين مجلس صحبت اسراى فوجان شده آخر چه شديس بايد مجلس بگويد و بخواهد تا كابينه صحيح شود.

آقا سيد حسن تقى زاده - هر كس هر چه

بگويد لا بد منم بايد عقايد خود مرا بگويم شما مى گويد اجرا نداريد مى گويم وقتى كه تراز و يك لنگه نداشت يك لنگه ديگر هم ندارد حالا كه اجرا نداريد مجلس هم نماند هم منظوريكه در قانون اساسى نوشته شده كه اسانس مشروطيت تعطيل بردار نيست پس شما بايد از شاه بخواهيد كه كابينه صحيح براى شما معين نمايد يا اگر اين مجلس قوه مجريه است پس بلكه قوه مقننه ديگر درست كنيد.

حاج امام جمعه - براى اينكه داخل كار ديگران مى شويم اينستكه هيچ كارى از ما پيشرفت نمى كند هر چه مى توانيد در صحت وزرا و وزارتخانه ها بلكه بترتيب بگويد تا آسوده شويد.

حاج ميرزا علي آقا جماعتى مستند كه نميدانم از دولتي باقيه يا از هرجاست مى خواهيد مجلس را برهم بزنند از همه جا دستشان کوتاه شده حالا مى خواهيد باين اسم كه اين راى باسم مجلس تمام شود و آن وقت همه غرض پيدا كنند پس بايد كارى كرد كه باسم مجلس تمام نشود يكى ميدهد ديگرى مى خورد ربطى بمجلس ندارد.

رئيس - من تكليف ميخواهم پول بايد گرفته شود و با خبر ديروز شاهزاده ظل السلطان وغيره بيقام دادند كه شما مخالف قانون اساسى رفتار ميكند حال بايد پول گرفت بانه به حال تكليف چيست ؟ (گفته شد كه بايد گرفته شود).

رئيس - توماني پنجهزار داده شود يا خير ؟ (اكثر گفتند بايد داده شود) (مجلس ختم شد)

مذاكرات روز شنبه ۱۸ رمضان المبارك دارالشورای ملی

خلاصه مذاكرات روز پنجشنبه ۱۶ را آفا ميرزا طاهر قرائت كردند.
وثوق الدوله - ديروز در خصوص پرداختن حقوق گوناگون نتيجه معلوم نشده بود امروز خوب است از ملاحظه كردن نتيجه اين طور گرفته شود كه اشخاص مستاصل كه بچهار الي صد تومان حقوق دارند بواسطه استصال آنها فعلاً داده شود تا برابى كليه قرارى گذاشته شود.

رئيس - چون اكثر اين بروت وعده دارد بايد ملاحظه شود شاهزاده ظل السلطان هم هفتاد هزار تومان داده اند بايد منون شد.

آقا شيخ حسين - خوبست با اشخاصى كه توماني پنجهزار داده ميشود فعلاً دوران داده شود و با اشخاصى كه تمام داده ميشود فعلاً نصف داده شود كه جمعى آخر كار بى بهره نمانند تا فكرى بشود.

رئيس - مقصود اين است كه تصويب شود با اشخاص مستاصل از امروز شروع شود كه داده شود مسئله تومان و پنجهزار مسئله جدا گانه است.

وكيل الرعايا - ظل السلطان چه قدر داده اند و **وثوق الدوله** - هفتاد هزار تومان داده اند. مبلغي هم وعده دادند خيلي مساعدت و همراهمى فرموده اند بايد منون بود.

رئيس - بلى حضرت والا ظل السلطان داده اند و خيلي هم همراهمى کرده اند تقريباً صد هزار تومان داده اند ولي تا امروز از نواب السلطنه خبرى نشده است در باب اين كه يك قسمت توماني پنجهزار بپردازند و يك قسمت كه اهل خدمت هستند تومان تومان بپردازند مذاكره شد ولي راى گرفته نشد خوب است

راى گرفته شود -
آقا ميرزا محمود - در باب مأمورين خارجه قرار شد بقط داده شود خوب است حالا يك چيزى فعلاً داده شود.

وثوق الدوله - در اين جزئيات حالا نمى توانيم گفتگو نمانيم اينها با وزير ماليه است.
آقا سيد حسن تقى زاده - اگر اكثر ترين تمام حاصل فرمائيد خوبست قرار بگذاريد كه بدو قسط داده شود.

مستشار الدوله - كليه در دادن حقوق بونت تيل وزير ماليه هيچ دخالت نكرد زيرا كه مسبق نبود وزير ماليه حاليه هم كه هنوز داخل كار نشده اند اما اساس اين مسئله كه بصاحبان حقوق تومان پنجهزار داده شود مسلم است و اينكه به مأمورين خارجه و نظامى تمام داده شود محل حرف نيست جزئيات آنها با وزير ماليه است در اين خصوص هم لايقه نوشته شده قرائت شود (قرايت شد مشعر بر اين كه بصاحب منصبان نظامى كه داخل در خدمت هستند و مأمورين وزارت امور خارجه كه مقيم در ممالك خارجه هستند تومان تمام داده شود و با ارباب حقوق تومان پنجهزار داده شود از باب بيوتات و حقوق اشخاصى كه محتاج باين مواجب ديوان در امور معاش خود نيستند فعلاً بماند بعد از تجديد نظر ثانوى معين خواهد شد)

رئيس - آقاى ناصر الملك وزير ماليه و رئيس الوزرا هستند با هيئت جديده وزرا تشريف آورده اند كه ساير وزرا را معرفى نمايند انشاء الله مبارك است و اميدواريم كه تمام مقاصد انجام و مفساد اصلاح پذيرد و نواص امور بشوهد حضرت حجه الله مرتفع گردد.

رئيس الوزرا - (آصف الدوله وزير داخله) (صنيع الدوله وزير علوم و فوائد عامه) (مشير الدوله وزير امور خارجه) (مضرب السلطنه وزير عدليه) (مستوفى الممالك وزير جنگ) (مؤتمن الملك وزير تجارت و كمرك) و پس از معرفى اجازه مى خواهم كه معنى رئيس الوزرايى را تشريح نمايم رئيس الوزرا يعنى رئيس مجلس وزرا ترتيب مشروطيت اينست كه هر يك از وزرا در امر وزارتخانه خود استقلال دارند و مشول هستند ولي در امور پليتكى مملكت همه با هم شريكند و مشولند بضمائم متفق بواسطه ياره مشكلات كه بديدم حكار بيشتر نماند از چهل روز قبل من استمفادادم ولي حالا به تقاضاى ضرورت وقت قبول خدمت مى كردم و آن مشكلات هم رفع نمى شود مگر با اتفاق و اتحاد سكه بايكديگر مشول كار شده تدريجاً امورات اصلاح شود.

رئيس - يك چيزى هم من ضميمه ميناميم امروزه كه اين هيئت جديده انتخاب شده اند در حالى است كه مملكت خراب است تيريز استر اباد جا هاى ديگر تمام مشوش است و انشاء الله رفع اين افتشاشات بتدرى خواهد شد مقصود اين است كه همه بدانند كه يكدهم اين كارها اصلاح نمى شود و بايد همراهمى نمايند.

حاج سيد عبدالعظيم شهبانى - سلطنت با هيئت دولته هيئت قوه اجرائيه را بايد مقدمه مجرى دارند كه مملكت منظم شود و بعد كليت احسان رايه نمايند كه مردم از اوقات آنها نيز مستفيض شوند آقاى بان وزرا كه معرفى شدند انشاء الله مبارك است حالاً بر آقاى بان است كه بطوريكه امروزه اقتضاد دارد

در اجراى سياست شروع نمايند بر ما هم همين است كه كمال مساعدت و همراهمى راداشته باشيم.
رئيس الوزرا - چون ما با بدياره عدل گذاشته ايم سياست بيقع هم عدل است البته هر چه از مجلس وضع شود مجرى ميگردد.

حاج محمد اسماعيل آقا - با كمال شوق و شغف حضور وزرا عرض مى نمايم امروزه آنچه مردم ميل داشته اند كه مردمان با علم و اطلاع دخيل كار شوند بعمده الله شده اند اول استعدائى كه دارد اين است اداره و وزارتخانه هاى خود را مرتب گرماييد كه اگر قرضاً تقبلى داده شد وزارتخانه بجاي خود باقى بماند و امورات مملكتى مختل نشود.

رئيس الوزرا - از اين حسن ظنى كه حاصل گرديد خيلي تشكر ميكند و از طرف خود وساير وزرا عرض امتنان مى نمايم ولي باين درجه كه حسن ظن هست ما را دارا نيستيم ولي بايد با اندازه وسع بشريت كوشش نمانيم و اگر هم تقصير ملاحظه شود بواسطه حسن ظنى كه داريد اغماض خواهيد فرمود و همين قدر استعدا داريم كه همراهمى فرمائيد كه امورات بيشتر حاصل نمايد.

وكيل التجار - اساس هر چيزى بر سه چيز است دانستن خواستن عمل كردن يعنى توانستن تا حال اساس اولى كه دانستن باشد نبود. اهداى خواستن هم نمى شد امروز بعمده الله دانستن در اين هيئت جديده وزرا بطور كامل هست پس خواستن هم مى شود با وجود اين هر دو البته توانستن كه عمل نمودن باشد بظهور ميرسد.

رئيس الوزرا - دانستن از حسن ظنى كه فرموديد در خود جزقيليبى سراغ نداريم ولي انشاء الله بخواستن زياد جبران را ميكنيم توانستن هم بقدر امكان است و از براى توانستن شرايطى لازم است كه مقدم بر همه پول است و انشاء الله بهمت همگى اصلاح خواهد شد.

آقا ميرزا ابوالحسن خان - اگر چه قبل از وقت اختار نشده ولي از وزير اورد خارجه استعدا ميشود اگر جواب سفارت از بابت ماهده حاضر شده است ارائه شود و اگر حاضر نشده حاضر کرده بمجلس ارائه دهند كه بدانيم چه جواب ميدهند همه ميدانند كه مجلس هيچيك از اين فصول را قبول نكرده است و ايراد دارند.

وزير امور خارجه - البته ميدانيد قبل از آنكه وزير معرفى شود بكار شروع نميكنند البته بعد از معرفى اول كار بگه شروع شود همين است.

وكيل التجار - استعداى ديگر اين است كه كميسيون مرحدى راه رقدر زودتر روانه فرمائيد **وزير امور خارجه** - كميسيون حاضر است معطل فقط براى پول است قدرى رسيده است و قدرى در همين روزها داده شده ميرود.

رئيس - از فرراى كه جناب مستعظم السلطنه نوشته بودند تا روز بىست و چهارم خواهند رفت.
رئيس الوزرا - اقداماتى كه بايد بكنيم بعضى عاجل است و بعضى آجل اهم از تمام امور استقرار نظم است كه بايد داده شود و آنهم ميشود بواسطه قشون و در باب قشون حاليه بايد همان ترتيب سابق را منظم نمود زيرا كه وضع جديد راجحاً نميشود.

با اين زودى اجبرى داشت همچنين اصلاح ماليه از اهم امورات است و براى اين كه اعمال وضع جديد همراهمى مو كولى بولست حالا كه بول نداريم بايد بتدرى وضع قديم را بديل باوضاع جديد نمانيم.

آقای سید حسن تقی زاده - جمعی که تمام وزرا حاضر باشند خیلی منتقم است و کمتر میسر میشود اینست که باید مطالب مهمه گفته شود آنچه که امروزه اهم استجاری قوانین اساسی این مملکت است لهذا از آن قوانین دوسه قانون را یادآوری میکنیم یکی اینست که فرامین و دستخطهای شاه مجبوری نمیشود مگر بصوب و وزیر مسئول این موضوع امروز بیدارید گفته نشود که فلان کار بحکم شاهی بود یا بهوجب دستخط بود زیرا که وزیر مسئول است همچنین وزراء قلمرا نباید قطع کنند مگر اینکه خود را مسئول بدانند زیرا که یکی از شرایط کابینه اینست دیگر اینکه خواهش میکنم کار دولت بعدها با خود دولت باشد بمجلس رجوع نکنند و هر یک از وزراء کار خود را بکنند دیگر اینکه لازم است از امروز یک قدری آدم تربیت کنیم اشخاصیکه زحمت کشیده اند و دارای رتبه و مقام علمی شده اند آنها را باید اهمیت داد و تشویق نمود تا اسباب رغبت سایرین شود که بعد ها فضاالرجال نباشد و مردمان تربیت شده همه وقت باشند که از عهده کار بر آید و هر روزی معارف مستقری برای خود انتخاب نماید که آن وزارتخانه را مرتب کند و اگر تئوری در هیئت داده شود وزارتخانهها بحال خود باقی باشند.

رئیس الوزرا - مسلم است اول وظیفه ما اجرای قوانین اساسی است که بایده نقطه به نقطه مجری داریم هر وقت نتوانستیم از عهده بر آیم باید استعفا بدهیم والا اینکه گفتند کارهای دولت را بمجلس رجوع نکنند البته باید هر یک از وزراء کار خود را انجام بدهند و بمجلس مزاحم نشوند مگر در بعضی امورات که باید شور شود اما در باب اشخاص تربیت شده که معاونت وزارتخانهها را در عهده بگیرند که بعدا از برای کار خوب باشند خیلی اهمیت دارد البته رعایت خواهد شد.

آقای میرزا محمود - رئیس الوزرا فرمودند هر وقت از عهده بر نیامدیم استعفا بدهیم گمان این است که آنها حق نداشته باشند استعفا بدهند باید محظورات خودشان را اظهار نمایند.

رئیس الوزرا - مقصود قانون اساسی بود که باید نقطه بنقطه مجری داریم.

احسن الدوله - این همه که تاکنون هیئت وزرا تغییر یافته و آمده اند همان دفعه اول از خودشان اطمینان نداشته زیرا که علم نداشته ولی این هیئت بحد الله علم را دارند فقط عمل است استعفا داریم سرما شروع بکار کنند و از اعمال خودشان راپورت بدهند.

رئیس الوزرا - البته ما باید اطلاع بدهیم و خودمان هم بیاییم بمجلس اظهار نماییم البته خواهیم آمد و در مذاکرات مجلس هم تا بتوانیم شرکت میکنیم و ملت خدمت می نماییم.

(در این موقع هیئت وزرا رفتند به کبیسون مایه.)

وثوق الدوله - خوب است در خصوص تومانی پنجهزار رای گرفته شود که اساس مشاورت در کبیسون مایه با وزیر مایه معلوم باشد.

میرالسلطان - باین سر بازمیگردد بگویند تومانی پنجهزار داده شود اینها بهتر ترتیبی بوده امور خودشان را گذرانند اند قرض هم بیآنکه ندارند گمان میکنم جز برای رؤسا فایده نداشته باشد (مشوالم)

شد که وزارتخانهها هفت شد گفته شد که دو وزارتخانه باستیع الدوله است.)

وکیل الرعایا - خوب شد که وزارت فواید به منیع الدوله داده شد اگر اینطور میماند یکی از میان میرفت انشاء الله در همین دوسه ماهه این دو وزارت خانه ترقی خواهد کرد.

خیاط باشی - باقی و کلا باید انتخاب شوند از ایلات هم باید وکیل خواست خیلی لازم است.

رئیس - انشاء الله در همین ایام خواهیم خواست تاکنون فرصت نداشتیم.

سیدالحکما - دوماه است ورامین حکومت ندارد زراعت و اموال مردم ازین رفت تکلیف چیست؟

آقای میرزا ابوالحسن خان - باید بوزیر داخله رجوع کرد و خواست.

لسان الحکما - آن دو ماده که از قانون وزارت داخله مانده است خوب است بعد از این قرائت و رأی گرفته شود.

رئیس - چه عیب دارد.

صدر نظری - ناامنی طرق و شوارع راهها می دانید پیش از این هم باصف الدوله که نخلوزیر داخله است سیر شده بود اقدام کلانی نشده حالا باید از کی خواست.

رئیس - البته مشاوت بنا وزیر داخله است و از قراری هم که شنیدیم بعکس تلگراف شده بود بختیاری ضمانت امنیت راه اصفهان را نموده است و فعلا تا یک اندازه خوب است.

حاج معین التجار - بیشتر هر وقت خبر اغتشاش از جایی میرسد بمجلس خیلی اهمیت میداد ولی حالا از بسکه از اطراف خبر رسیده گویا اهمیت آن از بس رفته است آن فارس آن تبریز آن جاهای دیگر تا حال هم در این مدت اقدامی نشده است بواسطه این بود که هیئت کابینه مرتب نبود حالا که معین شده است امشب شب احباب تعطیل است کمان من اینست که شب احباب باید افضل اعمال رایجا آورد و افضل اعمال امروز تا من داخله است که باید از وزیر داخله بخواهیم و بعد از آن از وزیر امور خارجه رقع تصدیقات عثمانی را که این همه تجاوز نموده و زودتر باید چاره کرد.

حاج محمد تقی - تعیین حکومت استرآباد شده است یاخیر؟

رئیس - سیف السلطان معین شده و مدتی است که استرآباد منشوش است باید زودتر این اقدامات را کرد.

حاج معین التجار - باید علاج کرد.

صدر نظری - این همه امروا سرگردگان که هر یک دارای مناسبات و امتیازاتی هستند گویا یک نفر نیست برود بمأموریت سرحد.

رئیس - از برای پیش این حرفها بدنبود اما حالا که وزراء تغییر وضع داده اند همه اصلاح خواهد شد و حاج معین السلطنه هم حاضرند که بروند.

حاج معین السلطنه - بنده امروز حاضریم که وداع کرده بروم از برای رقع اشتیاقات عرض میکنم از اول بعضی شرایط شده و بحضور همایونی هم رسیده وزیر امور خارجه و مجلس هم میدانند که غایب بنده بتوانم این خدمت را انجام بدهم بنده همچنین گمان کردم که در دولت مشروطه اگر شرایط بعمل نیاید باید

استعفا بدهیم بود که استعفا کردم بعد ملاحظه کردم که از اطراف اسرار برتین میکنند باین منظر بنده هم حاضر شدم که بهتر ترتیبی که دستور العمل بنده بروم و چون تا حال پول خاطر نبود از امروز برات و حواله دادند که گرفته شود آن اشخاصی هم که بنا بوده همراه بنده بیاید یکی از آنها ناخوش شده بین نظام هم میگوید بن سابقا همت خیانت زده اند ناروغ آن همت نشود حاضر نخواهم شد.

حاج معین التجار - یکی از مطالبی که امشب باید انعام پذیرد رفتن حاج معین السلطنه است که باید منظره شود و هر چه لازم است تهیه شود.

آقای سید حسن تقی زاده هر کس هر چیزی که بقیه اورا نسخ شود که اگر آن ترتیب فراهم نشود اسباب فساد خواهد شد مجبور است که عقیده خود را اظهار نماید اگر چه مغلوبیت از برای او حاصل شود زمانی که کابینه سابق روی کار بود شرایطی که از برای این کبیسون شد یکی این بود که عده قشونی تهیه شود و معلوم نشد که از مجلس در این خصوص رای داده شود آن هیئت وزرا گفتند لازم نیست و مجلس هم ساکت شد مخصوصا وزیر امور خارجه که بترس اولز افتاده بود بهر حال تمام نشده ماند حالا خوب است در مجلس حضور وزرای جدید مطرح شده به یقین لازم است یاخیر در رفتن قشون عقیده بنده بر این است که لازم است.

حاج معین السلطنه - حالا که فرار شد در کبیسون مذاکره شود زیاد زحمت نمیدهم وقتی که این مأموریت بمن رجوع شد و من شرایطی اظهار کردم دیدم هنوز شروط طاقول نشده بعضی حرفها زده شد بعضی گفتند که فلانی میخواهد داخل کابینه شود و حال آنکه بنده را از اول در آن کابینه اولی برای وزارت علوم انتخاب کرده بودند گفتم کاری که از من ساخته نیست داخل نشوم و از آن روزی که در اساس هیئت کابینه تزلزل حاصل شد من از خانه خود بیرون نیامدم بطور تحقیق میکنم که این خدمت من از تمام وزارتخانهها کمتر نیست و این خدمت من دوام دارد همیشه است ولی سر احوال میکنم چون دهم دولت و مجلس آن نکته را ملتفت نشدند لهذا حالا آمدم منقطعا عنکم و متو کلا علی الله میروم.

حاج امام جمعه - کسی که امروز ملت باو حسن ظن دارد در این کار آقای معین السلطنه است شرایط هم اصلاح خواهد شد در مسئله قشون کار بکروز و دو روز نیست ایشان بروند اگر صلاح دیدند که قشون لازم است تلگراف کنند فرستاده می شود.

حاج معین السلطنه - چون گفتند که در کبیسون مذاکره میشود این بود که زحمت ندادم و راه کار را در آنجا عرض خواهم کرد.

رئیس - شما مأمور ملت هستید البته هر چه امروز لازم است باید از قشون فرستاده میشود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - اهمیت قشون بود در این صورت لازم نیست که همراه شما باشد حالا هم هر وقت لازم شد فرستاده میشود.

آقای شیخ حسین - بقیه بنده قشون از برای

فرستادن یا از برای چنان لازم است.

حاج معین السلطنه - قشون از برای امنیت داخله لازم بود فرمان فرما وقت رفتن شرط کرد که سه چهار فوج قشون فرستاده شود و فرستاده نشد تا داخله آذربایجان امن نباشد کار از پیش نبرد در این صورت در هر موقع من بکمد سوار از فرمانفرما بخواهم عذر خواهد آورد.

حاج معین التجار - قشون معلوم است از برای امنیت داخله است و آنهم امروزه بواسطه نبودن پول ممکن نیست هر کس رای دارد بگوید وقتی که کسی در به ملکش از دست میبرد از خارج پول قرض می نماید برای نگاهداری آن عقیده بنده این است که مالیات اعمال را بهیچ مصرفی رسانید مگر بصرف قشون که باید قشون را برای امنیت داخله منظم نمود.

مجلس ختم شد

مذاکرات روز یکشنبه ۱۹ شهر رمضان ۱۳۲۰ دارال شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۱۸ آقا میرزا ظاهر قرائت کردند.

رئیس - کافندی از طرف یکی از اهل علم نوشته شده چون خواهش شده که قرائت شود قرائت شد قریب باین مضمون بود.

حضور حجی اسلام و کلای عظام دامت ثابدهم امروز بمدت چهار ساعت قرائت شد از انکدامات حجی اسلام عدل بهیچ جا انتشار یافته کسی نمیتواند خود را مشروطه بداند و برادران دیگر را از این نعمت بی نصیب بیندازد چهل سال است این ذره بی مقدار خدمت بشرع نموده و گوشه گیری را بر هر چیز رجحان داده چون بعضی بنده را بنسبت استبداد متهم کرده اند عرض میکنم بنده در خطا شغل و منصبی نبودم که طالب استبداد باشم و همیشه در شپرخوای نوع حاضر بوده و مستم و با اساس ممدت و مجلس مقدس از هر حیث هم راه بوده و میباشم (لطف الله) گفتند آن نسبت هائیکه بمجلس در حضرت عبدالعظیم دادند هنوز از یاد مردم نرفته است کافندی از طرف شاهزاده شعاع السلطنه رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون جناب وزیر اعظم از طرف مجلس آمده که این بنده مبلغ یکصد هزار تومان بیلتک ملی بدهم بدهی است - سعادت ملت بمصلحت است و حفظه ملکیت راهم نمیتوان کرد مگر بیول وقوه در این مقدمات بدهی حرفی ندارم و البته هر کس باندازه وطنپرستی و غیرت خود خواهد داد خواهش دارم معین شود در این سقتسب بنده از کدام یکی هستم یکی اشخاصی که موجب زیاد ازدولت میبرند دوم کسانی که حکومت زیاد کردند و دخل بر دارند سیم کسانی که از روی حب وطن پرستی همراهی می نمایند بنده چهار سال اول سلطنت شاه میروم پانزده هزار تومان موجب داشتم شش سال آخر پنجاه هزار تومان در تمام این مدت بیست و چهار ماه حکومت کردم در شهر جمادی الثانیه یکی از کلای محترم نسبت به بنده داده بودند که یکصد و پنجاه هزار تومان موجب دارد نمایانم کی این القاه شبهه را کرده است خوب است درست رسیدگی فرمایند بر حسب تمولو مکتب آنچه لازمه همراهی است رفتار نمایم.

رئیس - چون اسرار کرده بودند قرائت شود قرائت شد.

آقای میرزا ابوالحسن خان - لا بد جناب

شعاع السلطنه قابل توجه است عقیده بنده اینست که باید بالنسبه سایرین ملاحظه شود و اینکه نوشته اند من بیست و چهار ماه حکومت کرده ام صحیح است.

آقای میرزا محمود - آقای شعاع السلطنه نوشته اند هر کسی حق بر بنده دارد بگوید آنسالی که حکومت فارس را داشتند حقوق مردم را نادانستند و نیز کمال آباد را جیلخراچ را بدون حق تصرف کرده اند **رئیس** - خوب است آن دو ماده که از قانون وزارت داخله مانده است قرائت شود امروز آقا میرزا کارنداریم دیشب و وزراء تشریف آوردند و کلا هم آمده در کلیه کارها و انتظام ولایات خیلی مذاکره شد الحمد لله بیک جانی منتهی شد.

آقای شیخ ابراهیم - خوب است رقع توفیق روزنامه صور اسرافیل و جیل المین بشود که صاحب اداره آنه خیلی ضرر وارد میشود برایشان.

رئیس - این مطلب راجع بوزارت علوم است برایشان نوشته میشود.

وکیل الرعایا - شاهزاده شعاع السلطنه نوشته اند زیاد از بیست و چهار ماه حکومت نکرده اند خوب است از سردار اگر کم پیشکار ایشان بود و دخل هارا او برده این وجهه خواسته شود.

رئیس - این عقیده شما صحیح است.

آقای میرزا محمود - آن بقایائی که از حقوق مردم در شیراز نداده اند باید بدهند اما از بابت این تقسیم همانطور که نوشته اند باید ملاحظه شود و کمال آباد هم باید رد شود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - هر کس حرفی دارد در دیوانخانه عدلیه برود عارض شود تا رسیدگی شود ربطی بمجلس ندارد ولی اینکه نوشته اند بمناسبت باید تقسیم شود درست است (گفتند کمال آباد خالصه بود بر گشت - گفته شد هنوز بر گشته است.)

در این موقع رقع رای از بابت آن ماده نظامنامه وزارت داخله که راجع بنظارت بلدییه بود در امور و سایر امور در صورت تخلف منتشر شد (۹۱ رای داده شد.)

وکیل الرعایا - از بابت تلگرافخانه روزی سیصد تومان ضرر ملت میرسد چه باید کرد.

رئیس - فرار شد شب ۲۴ تمام شود.

مذاکرات روز چهارشنبه ۲۲ رمضان ۱۳۲۰ دارال شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۱۹ حاجی سید نصر الله قرائت کردند.

سیدالحکما - خوب است آن یک ماده از قانون وزارت داخله که محل گفتگو بوده قرائت و تصحیح شد تمام شود.

حاجی سید نصر الله - هنوز دقت نشده باید دقت شود.

احسن الدوله - مملکت ما که منشوش بود در معابر و جاهای دیگر معلوم بود ولی حالا سرایت بساجده هم کرده است تا کی باید اینطور باشد کسی نیست که بگوید چرا سیاستی در بین باشد مجازات بکلی از میان رفته است در مسجد قالیچه و سایر معابد مردم بردارند و چه زحمت و خسارت وارد آورده اند.

(۱) رجوع شود ببنی قانون وزارت داخله که سابقا درج شده است

وکیل التجار - ضمیمه که حاصله بوده بجهت اسقاط شده است.

بحر العلوم کرمانی - بنده خارجه را ندیده ام می گویند در همه جا رسم است که در مجامع عمومی از طرف دولت پلیس و مستحفظ گذارده می شود که محافظت نظم آنجا را بکنند اینجهام باید همانطور بشود.

وکیل الرعایا - آنچه محقق است در مسجد قمه کشیده شده است و حمله به مردم آورده اند و بکفر هم از سینه زخم خورده خودمان دیدیم و استنطاق کردیم باید مجازات داده شود.

آقای سید مهدی - بنده از این مجلس سؤال میکنم که مسئول امنیت این مملکت کجاست در هیچ چیز این مملکت از نرخ و مجامع و غیره ترتیب صحیح نیست.

آقای سید حسن - باید امنیت از وزارت داخله خواسته شود.

وکیل التجار - از قرائت بنده شنیده ام شاهزاده مؤید الدوله ناخوش هستند خوب است از وزارت داخله خواسته شود که یک حکم مقتدری معین نمایند که مردم سیاست بدهند.

آقای میرزا محمود - اگر می خواهید مثل سابق رجوع بوزارت داخله شود که فراموش گردد و از میان برود که فایده ندارد خوب است اگر بوزارت داخله رجوع می شود بکروزه یا چند روزه وقت خواسته شود که امنیت بدهد و مجازات این اشخاص هم داده شود.

اسدالله میرزا - این مطالب که گذشت و باید از وزارت داخله امنیت خواسته شود ولی عرض میکنم که آقا سید جمال واعظ که یکی از واضعین بزرگ است و در یکی از روزنامههای بزرگ فرانک دیدم که آقای سید جمال را بیدار کننده ایران نامیده و خیلی تمجید کرده است که فی العقیقه خیلی زحمت هم کشیده بنده فرمودند که این مطلب را بمجلس عرض کنم لایحه هم نوشته و سایرین هم همینطور توسط کردند و همچنین از انجمن فقاه تلگرافی بجناب تقی زاده کردند که روزنامه حیل المین را آزاد نمایند و خیلی اسرار داشتند و در حقیقت عقیده بنده هم این است که باید روزنامه آزاد باشد و چیزیکه موجب بیداری مردم است جلو گیری از آن در اول کار صحیح نیست حالا عرض میکنم که مجلس مقدس یا آزاد نماید و از توفیق خارج نماید ورا اینکه راجع بوزارت علوم نماید که هر چه صلاح می دانند عمل شود.

احسن الدوله - بوزارت علوم رجوع شده بود توفیق روزنامه هم هیچ صحیح نیست باید از توفیق خارج شود.

حاجی سید نصر الله - طریق صحیح این است که بوزارت علوم رجوع شود همانطور که مورد اسرافیل را رجوع کردند هر چه از آنجا صادر شود صحیح است رقع در این باب از طرف وزارت علوم قرائت شد که بنا بر حکم مجلس مقدس روزنامه حیل المین توفیق است هر کس مدعیست حاضر شود معاکمه شود.

آقای میرزا محمود - گمان این است که روزنامه رجوع بوزارت علوم است او خودش باید ملاحظه نماید اگر صحیح نوشته و محل ایراد نیست که هیچر الا مؤاخذه شود چرا از گردن خود رد نمیناید